

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

R. Rägo
peatoimetaja

E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, A.-T. Kliimann,
H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre,
K. Parts, J. Uluots,

A. Mägi
toimetuse sekretär

S I S U.

Artiklid.

Grünthal, T.: Märkmeid TKS eelnõu kohta	193
Matto, K.: Vastumärkmeid hr. Jucumi poolt avaldatud märkmete KKS eelnõu kohta	220

Riigikogu tegelus.

Riigikogu 1933. a. maikuu tegeluse ülevaade	234
---	-----

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu:

Kas on Eesti riiklikkudel võimudel veel pärast 1925. a. 19. augustil sõlmitud ja 1926. a. 25. märtsil vastu võetud Alkoholi-kaupade salaveo vastu võitlemise konventsiooni, selle lõpp-protokolli ja Eesti, Soome ning Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu vahelise kontrollvööde kokkuleppe kinnitamise seaduse jõusseastumist õigus laevu konventsiooniga ühinenud riikide lipu all, mis Iseäralise piirikaitse korpuse seaduse § 5 ette nähtud 12-verstases tollivöö-piirkonnas tabatakse ja salaalkoholi toimetamises Eestisse kahtlased on, kinni võtta ja niisuguse laeva abil alkoholiga sala-kaubitsejaid Eesti seaduste järgi vastutusele võtta siis, kui need laevad seisavad Balti mere või Soome lahe selles osas, mis eelmainitud 1925. a. Kokkuleppe § 2 järgi on määratud merisõiduteede alla Vene sadamaist Balti merele ja vastassihis?	236
--	-----

Administratiivosakond:

Kas raudteejaama einelauale määratud trahterimaks võib aasta kestel muutuda?	238
Kas Linnade sissetulekute jne. seaduse § 103 tuleb kohaldada ka jahtide ja mootorpaatide kohta?	239
Kas Vallaametnikkude palga ja tööolude korraldamise seadus (RT 69/70—1930) annab maavolikogudele õiguse määrata vallavolikogude ja vallavalitsuste võimkonda ja vallavalitsuste võimupiire vallaomavalitsuste ametnikkude palkamisel?	240
Kas maavalitsusel on alus protesti tõsta vallavolikogu otsuse vastu, millega on määratud teatav summa vallavolikogu liikmete päevarahadeks?	240

Lisa.

XII Õigusteadlaste Päeva protokollid (aastatellijaille).

Märkmeid TKS eelnõu kohta.

T. Grünthal.

(Järg 4.)

9. Seda protsessijate tegevust, mille eesmärgiks on veenda kohut (*judici fit probatio*) nende väidete ning avaldiste tõelisuses, nimetatakse tõendamiseks, tõenduseks, aga neid vahendeid, mille varal tõendus toimub, kutsutakse tõenditeks (*instrumenta, Beweismittel, preuves*).

On pikema jututa selge, milline tähtsus on tõendusel kohtulikus menetluses. Protsessi eesmärgiks on kaitseda või teostada vastavat õigust. Iga õigus, iga juriidiline suhe tekib faktidest, muutub ja lõpeb teiste faktide, olmade, läbi. Vastavalt sellele nii poolte vaidlus ja võistlus kui ka kohtu tegevus protsessis koondub kahele oluliselt erinevale küsimusele: 1) teatud tõsiasjade, olmade kindlakstegemisele ja 2) olmade juriidilisele hinnangule. Nagu kogemused näitavad, tekitab just faktide kindlakstegemine igas protsessis kõige rohkem ägedust ja vaidlust ja nõuab kohtult erilist hoolt ning jõupingutust. On asja faktiline külg põhjalikult kindlaks tehtud ning selgitatud, siis seaduse kohaldamine neile faktidele osutub võrdlemisi kergeks ülesandeks. Ja mida rohkem areneb seadusandlus ning õigusteadus, seda lihtsamaks muutub kohtunikule põhimõtte *jura novit curia* täitmine. Vastupidi sellele asja faktilise olustiku kindlakstegemine muutub elu arenguga kord-korralt keerulisemaks ja raskemaks. Võib liialdamata öelda, et tsiviilprotsessis suurem osa kohtuniku vaevast ning ajast kulub just kohtuasjade faktilise külje uurimiseks, selitamiseks, kas teatud faktid on tõelised või välja mõeldud. Pole kahtlust, et säärase küsimuste selitamine on sama oluline õigusemõistmisel kui asjaolude juriidiline hinnang. Tõde on kohtule sama tähtis kui õiglus²². Väga õige on seepärast kuulsa Austria protsessualisti R. Pollaki seisukoht, et nii tsiviil- kui krimi-

²² Malõšev, Kurs graždanskago sudoproizvodstva, tom. I, lk. 266.

naalprotsessis peaülesanne ei seisa eeskätt niivõrt õigusküsimuste kui just faktiküsimuste lahendamises²³. Oleneb aga seega asja õige otsustamine tõe kindlakstegemisest, siis on selge, et kohus ei või ega tohi tõe selitamisel piirduda mingisuguse formaalse või konventsionaalse tõe nentimisega, vaid tema siht on kindlaks teha just tegelikku, materiaalist tõde. Seepärast iga tsiviilkohtupidamise seadustiku ülim siht olgu kohtulikku menetlust korraldada nii, et igas protsessis asja faktiline olustik (*Tatbestand und Erfahrungssätze*) kõigekülgselt ja tõele vastavalt kindlaks tehtaks. Vastavalt sellele peab kohtul protsessi juhtimisel olema suur isetegevus ja algatusvõime. Kui eraõiguses iga asjasthuvitatu on oma õiguse peremees ja võib sellega teha mis tahab, ei saa seda reeglit kohaldada täielikult tsiviilprotsessis. Poolte asi on võistlusprotsessis esitada tõendeid, kuid nende hinnang ja süsteemi viimine ja tarbe korral selle juures igasuguseid selgitavaid toiminguid ette võtta (poolte ülekuulamine, tunnistajate konfrontatsioon, poolte tähelepanu juhtimine teatud olude tõendamise vajadusele jne.) on täielikult kohtu meelevaldas. Seepärast kohtu ülesanne tõendite kogumisel pole sugugi passiivne ja ükskõikne. Oleks see vastupidi, siis ei suudaks kohus tõde vastavas tülüküsimuses selitada ja asja otsustada õiglaselt. Täie õigusega heidab mainitud R. Pollak Saksa ZPO-le ette, et see, vastandina Austria seadustikule, teeb tõe selitamise tsiviilprotsessis olenevaks poolte tahtest. Lugupeetud õpetlane, kes peale muu on teetsenud kaua aega kohtunikuna, leiab, et omal ajal nn. liberaalse ilmavaate mõjul püstitatud dogma, mille järgi asjaosalised valitsesid faktide kindlakstegemise üle, pole enam vastuvõetav meie aja arusaamistele. Juristide eneste kogemused ja rahva rahulolematuus on näidanud, et säärane dogma seisab vastuolus õigusemõistmise põhialustega. Meie ei lepi sellega, et protsessesse võidetakse või kaotatakse osava või mannetu ajami-

²³ *Judicium*, II Jahrg. Heft 1—2, art. Beweisverfahren, kus mainitud õpetlane muu seas ütleb: „Rechtsanwendung, nicht Rechtsermittlung ist die Hauptaufgabe wie der Straf- so auch der Zivilgerichte. Rechtsanwendung setzt zunächst nicht mehr als Feststellung des Tatbestandes und der Erfahrungssätze voraus; Rechtsermittlung bedeutet die Lösung zweifelhafter Rechtsfragen;... der Regel nach beherrschen nicht die Rechtszweifel, die Tatsachenzweifel beherrschen die Grosse Masse der Zivilprozesse.“

sega, vaid meie nõuame, et võitma peab see pool, kelle väited ja taotlused on kokkukõlas selle faktilise olukorraga, mis poolte vahel tõeliselt on olemas²⁴.

10. Meil praegu kehtiva Vene TKS järgi see materjal, mille alusel otsustatakse vaidlusalused asjad, kogutakse ja esitatakse kohtule poolte poolt. Olud, millele pooled põhistavad omad õigused, vajavad tõendust. Olud, mis on vastaspoole poolt õigeks võetud, ei vaja tõendust²⁵. Taotlused, mille vastu kostja üldse ei vaidle, tuleb rahuldada²⁶, ja olud, mis kostja on jätnud ümber lükkamata, ei vaja tõendust²⁷, samuti ei vaja tõendust üldtuntud faktid (*notorium non eget probatione*)²⁸ kui ka faktid, mida tuleb eeldada seaduse jõul, kuni vastupidine pole tõendatud²⁹.

Kohus ise tõendeid ei kogu³⁰, erand on jäetud ainult rahukohtunikule, kes võib asja sissu mitte puutuvaid teatise, mis olemas sama kohtu teisis asjus, omal korraldusel lisandada asja juurde, kui see on vaja asja selgitamiseks³¹. Sama põhimõtte on omaks võtnud TKS eelnõu³². Kuid on olemas siiski teatud liik asju, mis oma loomu poolest eeldavad, et kohus peab siin, kui ta seda tarvilikuks peab, koguma omal algatusel tõendeid. Need on eeskätt perekondlik-õiguslikud küsimused, abielu kehtivusetuks tunnistamise ja lahutuse asjad, kus avalikõiguslikud huvid on sedavõrt tihedalt seotud eraõiguslikkudega, et kohus, kui riiklik organ, kelle ülesandeks on omal algatusel avalikõiguslikkude normide täitmise järele valvata³³, peab tarbe korral omal algatusel tõendeid koguma³⁴. Samuti on uusimad Skandinaavia seadused võtnud omaks põhimõtte, et vallaslapse vanemate kindlakstegemisel kohus talitab juurdlusprotsessi põhimõtteil, s. o. kogub tarbe korral omal algatusel tõendeid.

²⁴ Op. cit., lk. 47.

²⁵ TKS § 480; Vene Sen. 1876/43; 1879/310.

²⁶ Vene Sen. 1868/518; 1869/1340; 1884/39; 1886/93; 1900/8 ja p. t.

²⁷ Vene Sen. 1872/284, 286, 637; 1883/78; 1900/8.

²⁸ Vene Sen. 1873/1387; 1874/388.

²⁹ Vene Sen. 1874/37; 1875/155; 1879/122.

³⁰ TKS §§ 367, 82; Vene Sen. 1872/304.

³¹ TKS § 82.

³² § 207.

³³ Vene Sen. 1882/74.

³⁴ TKS § 1356⁹, RT 33/34 — 1923 avaldatud Abieluasjade kohtupidamise kord.

Meie protsessi järgi kohtu ülesandeks pole ainult otsuse tegemine, vaid ta peab juhtima tervet menetlust ja aitama asjaosalistel tõendada olmi, mis on asja kohta olulise tähtsusega. Seepärast kohus peab valvama, et pooled esitaksid asjas tõendeid, millel on oluline tähtsus, ja peab tõendite kogumise lõpetama, kui teatud olud on juba küllaldaselt selged³⁵.

Tõendite ja üldse kõige faktilise olustiku hinnang toimub meie protsessi järgi kohtuniku vaba veende, sisetunde põhjal. Üldreegli järgi pole seega kohtunik piiratud formaalsete tõenditega. Erandiks on ainult juhud, kus seadus otseselt nõuab kirjalikke tõendeid³⁶ ja avalikus korras koostatud dokumente, mille sisu ei saa tunnistajatega ümber lükata, olgu siis, kui on tõstetud vaidlus akti võltsimise üle³⁷. Et aga BES juriidiliste tehingute vormi suhtes on väga vabameelne ja peale mõningate erandite jätab täiesti vabaks viisi, kuidas kontrahendid oma tahet juriidilise tehingu sõlmimiseks avaldavad, kas suuliselt, kirjalikult, koduselt või notariaalses korras³⁸, ja pearõhku paneb sellele, et pooltel oli kindel tahteavaldus väljendatud juriidilise tehingu sõlmimiseks, siis Vene TKS § 410 eeskirjad, mis olid mõeldud hoopis teistele alustele rajatud tsiviilseaduste kohaldamiseks, ei võinud Baltimail 1889. a. kohtureformi läbiviimisel muutmatal kujul pääseda kehtivusele, sest see oleks tähendanud sattuda vastuollu BES normidega. Et säärast vastuolu vältida, mahutati TKS-sse § 1819, mis viitab otseselt neile BES normidele³⁹, kus vastupidi TKS § 410 reeglitele teatud olude tõendamine tunnistajatega on lubatud ja kus tunnistajate öeldistega on võimalik tõendada sääraseid juriidilisi fakte, mis ümber lükkavad avalikus korras koostatud dokumentide sisu⁴⁰. Tänu meie materiaalseaduse normidele on seega juhud, kus seaduslikus korras koostatud dokumentide sisu ei saa tunnistajatega ümber lükata, võrdlemisi piiratud. See asjaolu on omalt poolt tagatiseks, et meie kohus materiaalse

³⁵ TKS §§ 366¹, 81¹.

³⁶ TKS § 409.

³⁷ TKS §§ 410, 1819.

³⁸ BES §§ 2993, 2994.

³⁹ §§ 2952, 2993, 2994, 3532, 3572, 3605, 3850.

⁴⁰ Gassman ja Nolcken, Положеніе о преобразов. суд. тѣсти, I j., lk. 67—68.

tõe kindlakstegemisel ja talle esitatud tõendusmaterjali hindamisel võib talitada võrdlemisi vabalt oma kohtuniku-sisetunde järgi.

11. Kohus veendub poolte väidete ja avaldiste tõelisuses kahel viisil: 1) isikliku tajumisega, nagu paiklik ülevaatus ja üldse asitõendite otsene uurimine, ja 2) kõrvaliste isikute avaldiste põhjal, osalt ka poolte eneste seletuste ja õigeksvõtu põhjal. Vastavalt sellele jagunevad tõendid asjalisteks ja isikulisteks; isikulised omakord jagunevad suulisiks ja kirjalikeks⁴¹.

Tsiviilvaidluse lähtekohaks on hagipalve. Seepärast seadus formuleeribki täpsalt, et hageja peab seal kindlalt ja selgelt näitama need olud, millest tuletub tema hagi, kui ka seda, mis ta kohtult palub⁴². Sel alusel keerlebki poolte vaidlus; seda alust peab tõendama hageja, kuna kostja peab tõendama oma vastuväiteid⁴³. Seepärast kohtu esimene ülesanne tõe kindlakstegemisel seisab selles, et nõuda kõige pealt seletusi pooltelt, kohustades neid tarbe korral isiklikult ilmuma kohtusse⁴⁴. Iga kohtunik teab, kui oluline tähtsus on just poolte eneste ülekuulamisel. Keerulistes asjades tuleb säärast ülekuulamist toimetada mitu korda. Kahjuks meie kehtiv TKS ei näe poolte ülekuulamise suhtes sääraseid sanktsioone kui näit. Austria ja Ungari protsessid. TKS peaks määrama, et pooled peavad kohtule rääkima tõtt ja asjaolusid selitama õiglaselt, nn. *Wahrheitspflicht*. Nii määrab Austria ZPO⁴⁵: „Kumbki pool on kohustatud tõe vastavalt oma seletusis näitama kõik asjasse puutuvad olud, millel põhineb tema poolt avaldatud taotlus, samuti juhatama tema poolt näidatud olude kindlakstegemiseks vajalikud tõendid; selgesti väljendama oma seisukoha vastaspoole poolt esitatud faktiliste olude ja tema poolt juhatatud tõendite suhtes, avaldama tõendite järelekatsumise kohta resultaat ja otseselt avaldama oma arvamus vastaspoole poolt tehtud avalduste suhtes.“ Põikleb aga asjaosaline vastamast küsimusile, mis talle esitab kohus, siis asja otsus-

⁴¹ V a s k o v s k i, Utšebnik gražd. protsessu, lk. 329; Eng e l m a n n, Kurs russk. gražd. sudoproisv., lk. 291 (III tr.).

⁴² TKS §§ 257 p. 4 ja 5; 266 p. 3.

⁴³ TKS § 366.

⁴⁴ TKS §§ 335, 719, 719¹.

⁴⁵ § 178.

tamisel kohus otsustab, milline tähtsus tuleb säärasele vastusest pöiklemisele anda⁴⁶. Enam-vähem samal seisukohal asub ka Saksa ZPO⁴⁷. Ungari protsess⁴⁸ määrab lisaks sellele veel erilise rahalise karistuse asjaosalisele, kes vastu oma paremat teadmist on asja kohta esitanud olusid, mis silmanähtavalt on ebatõelised, samuti karistab ta kostjat, kes esitab silmanähtavalt aluseta asjaolu (*Tatumstand*) oma vastuväite põhjenduseks või silmanähtavalt aluseta esitab mõne tõendi.

Siin on seadusandja katsunud kõik teha, et sundida pooli kohtule tõtt rääkima, olusid kirjeldama õiglaselt ja hoiduma nn. protsessivalest (*Prozesslüge*). Kahjuks meie kehtiv TKS jätab selles suhtes kohtud üsna abitusse seisukorda. Kui meilgi protsess käsib pooli otseselt ja selgelt vastata kohtu küsimusile, ei näe ta teisest küljest peaaegu ühtegi sanktsiooni ette selleks juhuks, kui vastav pool küsimusile tõrgub vastamast või üldse neile ei soovi vastata, eriti kostja. Kohtus näeme meil sagedasti protsesse, kus kostja pool kas täiesti vaikib või kus silmanähtavalt esitatakse vaidlusi ning tõendeid, millel asja otsustamise suhtes puudub absoluutselt igasugune tähtsus, kuid mille ainsaks sihiks on asja venitamine, vastase väsitamine, šikaneerimine. Protsessivale on meil kahjuks väga levinud.

On imelik seisukord: tunnistajad peavad raske karistuse ähvardusel kohtule tõtt rääkima, aga pooled võivad päris lausa ja sisetundetult kohtule ebatõtt rääkida. Eriti praegusel sõja- ning revolutsioonijärgsel ajajärgul, kus vanad traditsioonid ning moraalsed toed on kõikuma löödud, tundub hädavajalik meie TKS-t selles suhtes reformida. Kahjuks on siin jäänud eelnõus kõik vanamoodi. Kui ma oma kirjutise I osas rõhutasin uute põhimõtete ja reeglite vajadust tsiviilprotsessis, siis olen eeskätt mõelnud just sellele, et pooli sundida kohut käima a u s a l t, *bona fide* ja et kinni toppida TKS need rebaseaugud, mille kaudu sisetundetud protsessijad võivad šikaneerida vastaspoolt, avaldada ebatõtt kohtule ja esineda üldse protsessis pahausuliselt, ilma et nad millegagi riskiksid.

⁴⁶ §§ 272, 267.

⁴⁷ § 138.

⁴⁸ § 222.

Kahjuks nende oluliste TKS puuduste vältimiseks, mis takistavad materiaalse tõe kindlakstegemist ning seega ka õiglast asja otsustamist, pole komisjon TKS uue eelnõu koostamisel peaaegu midagi ette võtnud. Ometi need Vene TKS nõrgad küljed olid selged juba Muravjevi komisjonile ja tema poolt välja töötatud eelnõus on mitmed normid, mille ülevõtmist Eesti TKS-sse kahtlemata tuleks soovitada. Nii on komisjon oma eelnõust välja jätnud Muravjevi eelnõu § 189, mis kõlab järgmiselt: Protsessija vastus mitteteadmise üle, samuti tema kõrvalepõiklemine kindlate seletuste andmisest võivad põhjustada järeltule, et tema võtab omaks vastase poolt väidetavad asjaolud, kusjuures kohus arvestab, kuivõrt vaieldavad asjaolud moodustavad selle poole isikliku toimingut, kes väidab neid teadvat või põikleb kõrvale seletust andmast.“ Tuleb täiesti ühineda lugupeetud hr. K. Gyldestubbe seisukohaga⁴⁹, et säärane norm, kui eelnõu § 188 loogiline täiendus, tuleks eelnõusse võtta. Kuid vähe sellest: eelnõusse tuleb võtta ka Muravjevi komisjoni eelnõust § 190, mis lausub: „Kohus võib, kas omal näengul või poole palvel, kutsuda protsessijat isiklikule ülekuulamisele, kui asjaolude kohaselt osutub tarvilikuks tema isiklik seletus. Juhul, kui protsessija vabandavate põhjusteta ei ilmu kohtu ette, on kohtul õigus lugeda tõendatuks need asjaolud, mille kohta nõuti tema isiklikku seletust.“ On õige, et ka kehtiva TKS §§ 719 ja 719¹ näevad ette võimaluse kohtule nõuda kostja ning hageja isiklikku ilmumist kohtusse, kui olude kohaselt osutub tarvilikuks kuulata nende isiklike seletusi, kuid mingit sanktsiooni kohtul selle oma korralduse läbiviimiseks vähemalt kostja suhtes ei ole, kui see peaks kohtukutse jätmata täitmata ega ilmu isiklikult seletusi andma. Hageja suhtes on kohtul mõjuv relv käepärast: jätab hageja kohtukutse täitmata isikliku ilmumise suhtes, lõpetab kohus asja menetluse, olgu siis, kui kostja omalt poolt palub asja otsustada⁵⁰. Millega on õigustatud säärane kahesugune mõõt, miks antakse kostjale

⁴⁹ Op. cit., lk. 172.

⁵⁰ TKS § 719¹.

võimalus ignoreerida kohtu käsku, pahatahtlikult takistada asja selgitamist, on arusaamatu; vaevalt saab seda põhistada ning õigustada ka õiguspoliitiliselt. Tsiviilprotsessi ülim eesmärk on materiaalse tõe kindlakstegemine ja õigusemõistmine eraõiguslikus tülüküsimuses. Vaevalt on aga nende kõrgete eesmärkidega kokkukõlas, kui kostjat lastakse kohtukorraldusi lihtsalt ignoreerida ja kohtusse ilmumisest kõrvale hoiduda. See tähendaks soodustada isikuid, kelle südame-tunnistus pole puhas ja kes kardavad kohtu küsimusi. Üllataval kombel on aga komisjon §§ 719 ja 719¹ eelnõusse üle võtnud sõna-sõnalt muutumatult⁵¹, jäädes seega sama redaktsiooni juurde, nagu need normid olid vastu võetud 43 a. eest 1880. a. 12. juuni novelliga. Kahjuks selle novelli suhtes puuduvad seadusandja põhised (Venemaal anti seadusi vahel ka põhisteta, mis meil Eestis kahjuks on tavaline nähtus!). Nagu senaator Issatšenko väga veenvalt väidab⁵², on TKS § 719 lõpp, mis lisandati mainitud 1880. a. novelliga ja mis käsitleb kostja isiklikku kohtusse kutsumist, väga ebaõnnestunud protsessuaalne norm, mis tekitab asja viivitust ja mille kohaldamine kohtute tegeluses löi alalisi kahtlusi ja arusaamatusi ega ole andnud positiivseid tulemusi, kuna kohtukutse säärasel korral, kus kostjat hädavajalik oleks isiklikult küsitella, jääb harilikult täitmata. See asjaolu aga näitab veel kord, kui tarvilik on TKS-sse sisse võtta mainitud Muravjevi komisjoni eelnõu § 190, seda enam, et analoogiline norm, — kus vastava tõendi esitamatajätmisest, mis on teatud poole käes, loetakse tõendatuks asjaolud, mille kindlakstegemiseks vastaspool seda tõendit palus esitada, — on TKS-s olemas⁵³ ja on mõjuv relv poole vastu, kes tõe kindlakstegemiseks keeldub tema käes olevat dokumenti esitamast. Lisanduseks sellele tuleks TKS täiendada veel normidega, mis oleksid analoogilised Austria ZPO § 178-ga ja Ungari § 222-ga, nimelt, et pooled on kohustatud kohtule tõtt rääkima ja et valeandmete eest ootab karistus.

Poolte ülekuulamine, nagu seda iga kohtunik teab, aitab palju asja selgitamiseks kaasa ja see on mõnes asjas tihti mõödapääsetamatu. See annab asjale kohe kindla suuna

⁵¹ §§ 566, 567.

⁵² Graždanski protsess, prakt. kommentarii, IV j., lk. 152—155. (II tr.)

⁵³ § 444, samuti ka § 492 (nn. kaudne õigeksvõtt).

ning ilme ja üldine tõendite hinnang muutub selle läbi kohtunikul palju hõlpsamaks. Võib ju väita, et ega pooled ikkagi täit tõtt kohtule ei räägi ning mis kasu on neid siis üle kuulata. Arvaksin, et säärane väide ei pea paika.

Kohtunikul on ju mitmed vahendid kasustada, et tõtt kindlaks teha, kuid poolte ülekuulamine tarbe korral oleks tarvilik teiste andmete kontrollimiseks, vastuolude selgitamiseks jne. Säärane ülekuulamine oleks nn. subsidiaarne tõendusvahend. Ja ei maksa karta, et pooled riskiksid kergel käel kohtule valetada, pealegi kui selle eest karistus ähvardab. Vilunud kohtunik oskab ülekuulamist juba kõigi asjas oleva materjali põhjal nii toimetada, et küsiteldud pool peab teatud küsimusis otseselt ja täpsalt andma vastuse. Küsimus, kas pool peab, nagu tunnistajagi, oma seletusi, mis ta kohtulikult ülekuulamisel andnud, kinnitama tarbe korral ka vandega, — nagu see toimub näit. Austria protsessi järgi⁵⁴, kus aga siiski see on *ultima ratio* kohtuniku käes ja kus kohus harilikult piirdub poolte ülekuulamisega ilma vandeta⁵⁵ ja hoiatab enne ülekuulamist pooli, et nad peavad tarbe korral oma seletusi kinnitama vandega, — on muidugi vaieldav. Isiklikult arvaksin, et ka meil kohtule peaks võimalus antama tarbe korral pooli kohustada oma seletusi kinnitama vandega. Muidugi pole see säärane vanne, mida ette näeb Saksa ZPO⁵⁶ ja mis protsessiosalistele kohtu poolt peale pannakse, et vandega kindlaks teha teatud fakti (*Tatsache*) ja kus vandega tõendatud asjaolu loetakse vaieldamatult kindlakstehtuks, s. t. vanne on Saksa protsessi järgi vormilise tõendusjõuga tõendusvahend⁵⁷. Säärane poolevanne erineb oluliselt tunnistaja öeldisest, sest asjaolu, mida pool vandega kinnitab, määratakse enne kohtuniku poolt vastavas vormis (*Eidesnorm*) kindlaks, mida vandele võetud pool ainult kinnitab, ilma et ta midagi juurde lisaks ja mis protsessija vandega kinnitatud öeldise suhtes kohtunikul pole õigust otsustada oma vaba hinnangu (*freie Beweiswürdigung*)

⁵⁴ §§ 377, 378.

⁵⁵ § 376, vt. veel Pollak, op. cit., lk. 55—58; Klein/Engel, op. cit., lk. 364—375.

⁵⁶ §§ 445, 481, 475, vt. Rosenberg, Lehrbuch des Deutsch. Zivilprozessrechts, Berlin 1927, lk. 377—391.

⁵⁷ Ein mit formeller Beweiskraft ausgestattetes Beweismittel, nagu määritleb Rosenberg; vt. op. cit., lk. 377.

järgi. Säärase sundusliku vande jätsid Vene TKS loojad täiesti põhjendatult tsiviilprotsessist välja ja säärast vanne pole endastmõistetavalt alust ka nüüd TKS-sse võtta. Kuid vandest kui tõendist ei tahtnud Vene ustav'ide koostajad omal ajal täiesti siiski loobuda ja seadsid TKS-sse §§ 485—498, kus on võimaldatud pooltel vastastikusel kokkuleppel asja lahendada ühe poole vandega. Säärasest kokkuleppe-vandest ustav'ide koostajad, nagu sellekohastest põhistest selgub⁵⁸, ise kuigi suures arvamuses polnud; nad nimetasid säärast vandevormi „unistavaks“ (*metšatelnaja forma prisjagi*), millel pole tegelikus elus üldse kohaldamist, sest raske on kujutella kas või ühtegi juhust, kus pooled sõlmiksid leppetehingu asja otsustamiseks vande läbi (konetšno trudno predstavit sebe hotja odin slutšai vzaimnogo dogovornogo soglašenia o rešenii dela prisjagoi). Ja nagu selgub Vene kohtute tegelusest, aastakümnete jooksul üle terve Vene riigi olid ainult mõningad üksikud juhud, kus pooled suutsid kokku leppida, et asja otsustada vandega. Meie Eesti kohtute tegeluses pole vist ühtegi säärast juhtu teada. Isiklikult mäletan paari juhtu, kus alimentide asjas pooled tahtsid vanduda: nimelt hageja soovis vannet anda selle tõenduseks, et kostja on tema vallaslapse isa; samal ajal kostja aga soovis vanduda, et tema selle lapse isa ei ole; muidugi ei tulnud säärastel oludel vandest midagi välja.

TKS eelnõusse on see „unistav vanne“ siiski sisse võetud⁵⁹, mille üle tuleb ainult imestuda. Arvaksin, et säärane eluvõõras instituut peaks meie TKS-st täiesti välja heidetama, sest seadus peab kokkukõlas olema üldiste ja normaalsete eluavaldistega.

12. Vaatleme nüüd eraldi neid tähtsamaid tõendite liike, mille abil kohus tema lahendusele kuulavas asjas peab kindlaks tegema tegeliku tõe ning otsustama, kummal poolel on nende vahel tekkinud tülis õigus.

Peatume kõigepealt tunnistajatel. On vist väljaspool igasugust vaidlust, kui ütleme, et tunnistajate õeldised on valdavaim liik tõenditest, mille alusel meie kohtud lahen-

⁵⁸ Ustav gražd. sudoproizvodstva, 1866, lk. 244—250. Riigitrükikoja väljaanne.

⁵⁹ §§ 342—354.

davad tsiviiltülisid. Juba rooma õiguses pidi iga tehing *juris civilis*'e järgi sõlmitama tunnistajate juuresolekul. Endastmõistetav, et samad tunnistajad pidid hiljemini, kui kontrahentidel tekkis tarvidus pöörduda kohtusse, kohtu ees tõendama selle tehingu olemust, mille sõlmimise juures nad olid viibinud. Õigusajaloolased väidavad põhjendatult, et isegi kohus on välja kujunenud tunnistajate instituudist. Vähemalt Inglise vandemeestekohtu, *Jury*, suhtes on vastuvaidlematu, et see kujunes välja tunnistajate ja naaberisikute ülekuulamise instituudist.

Kui oluline tõend on tunnistajate öeldis, selgub juba sellest, et kriminaalasjas on sellel erakordselt suur tähtsus. Üksikud tsiviilseadustikud nõuavad tähtsamate juriidiliste tehingute sõlmimiseks kirjalikku vormi, mispärast kohtus teatud asjus on võimalik opereerida ainult kirjalikkude tõenditega (näit. Prantsuse Code Civil, Vene X k.); vastavalt sellele on protsessuaalseadustikes olemas sellekohased normid. Meie BES, nagu juba eespool tähendatud, lubab juriidiliste tehingute sõlmimist väga laialt ja nagu kohtutegelusest nähtub, meie rahvas armastab väga suulisi tehinguid sõlmida; kõnelemata üüri-, rendi-, palga-, vallasvara ostu-müügi jne. lepinguist, mis valdavas enamuses sõlmitakse suuliselt, pole harvad juhtumid, kus kallihinnaliste kinnisvarade suhtes sõlmitakse suulisi võõrandamistehinguid; samuti sõlmitakse ohtvalt suulisi testamente, eriti maal. Nähtavasti meie rahvas pole oma hingelt sugugi formalist. Seda nähtust peab seadusandja tahes või tahtmata arvestama. Muidugi oleks ju soovitatavam, et tehingud suurema väärtusega esemete suhtes sõlmitaks kirjalikult ja asjatundja notari kaasabil. Formalism juriidiliste tehingute sõlmimisel on hea selle poolest, et siin poolte tahe leiab kindlat ja täpsat formuleerimist ning et eelläbirääkimised eraldatakse järsult ja selgelt lõplikust kokkuleppest; tehingust enesest jääb järele kirjalik dokument, mille tõlgendamine kontrahentide tüli korral osutuks võrratult kergemaks kui kindlaks teha poolte tahet ning tingimusi tunnistajate küsitlemise läbi, seda enam, et tunnistajad unustavad pikapeale asjaolud, segavad üksikud momendid ära teiste sündmustega; võib juhtuda veel halvematki — tunnistajad surevad, kaovad silmapiirilt, nii et neid võimatu küsitleda. Kuid hoolimata kõigist neist paremusist on meie rahva traditsioonid ja soovid teised. Ja et seadused fikseerivad

õieti ainult seda, mis rahvas oma hinges õigeks peab, siis seadusandja ei saa uute seaduste koostamisel lähtuda mingisugustest teoreetilistest kaalutlustest, ignoreerides rahva, s. o. riigi kodanikkonna sissejuurdunud harjumusi ja veendumusi. Tuleb seepärast täiesti õigeks pidada hr. K. Gyldenstubbé arvamust⁶⁰, et meie oludes ei saa juttugi olla tunnistajate väljatõrjumisest tsiviilprotsessist. Vastupidiste ettepanekute tegijad pole küllalt tuttavad meie rahva hingeeluga ja veendumustega ja ruttavad seepärast kergel käel võõrastes oludes arenenud ja kujunenud instituute meile soovitama.

On nüüd asi meil nii, et rahvas tegelikus elus sõlmib suurema osa juriidilisi tehinguid suuliselt ja võimaldab seda meie kehtiv materiaalõigus, siis peab tehingute tõendamiseks tsiviilprotsessis asjaosalistele antama sama avarad tõendamisvõimalused kui kriminaalprotsessis. Arvaksin seepärast, et sääraseid normid, nagu need leiduvad kehtivas TKS-s⁶¹ ja mis muutmata on ülevõetud ka eel- nõusse⁶², kus vastaspool võib teatud isikuid üldse tunnistuse andmisest taandada, ei peaks aset leidma Eesti uues TKS-s. Tuleb tähendada, et Austria ja Saksa protsessid ei tunne säärast õigust ühe poole jaoks, et see võiks teatud liigi isikuid kõrvaldada tõendite hulgast, küll on neis protsesses ette nähtud, et teatud tunnistajad, kellest võib eeldada, et nad pole täiesti erapooletud või ei saa vande tähtsusest aru, kuulatakse ilma vandeta üle⁶³ ja mõned tunnistajad kõrvaldatakse kohtu poolt *ex officio* nagu meiegi protsessis⁶⁴. Samuti on teatud liigile isikuile antud õigus keelduda tunnistuse andmisest, kuid mitte igal juhul⁶⁵. Ta näit. ei saa keelduda tunnistamast perekondlikes asjus, sünni-, surma- ja abieluküsimusis kui ka asjus, kuhu ta oli juurde kutsutud tunnistajaks, või millest ta oli osa võtnud esindajana või õiguseelkäijana. Austria ja Ungari protsessi järgi kuulatakse kõik tunnistajad vande all üle, välja arvatud need isikud, kes kohtu enese poolt kõrvalda-

⁶⁰ Op. cit., lk. 73—75.

⁶¹ §§ 86, 373.

⁶² § 225.

⁶³ Austria pr. § 336, Saksa pr. § 393.

⁶⁴ § 371.

⁶⁵ Austria §§ 321, 322; Ungari §§ 299, 300.

takse tunnistuse andmisest või kes ise seaduslikul põhjusel sellest võivad keelduda. Kuivõrt tunnistaja usaldust väärrib ja tema õeldist võib tõendiks võtta, selle üle otsustab muidugi kohus, kui ta asub otsust tegema, kuid protsessijal pole õigust ühtegi isikut tunnistuse andmisest taandada, sest see tähendaks teatud tõendeid kohtult ära võtta, ilma et kohus oleks neid üldse võinudki kontrollida ja materiaalse tõe kindlakstegemisel arvestada. Kui kriminaalprotsessis säärane põhimõte läbi viia, siis muutuks seal tõe kindlakstegemine aru tihti võimatuks, kuna ainukesed tunnistajad võivad olla kannatanu omaksed, vahel koguni kannataja üksi võib kohtule süüteo üle seletusi anda. Kui säärast põhimõtet keegi ei soovita kriminaalprotsessi jaoks ja ka Vene 1864. a. ustavide koostajad ei kahelnud selles, siis ei saa ühtegi küllalt kaaluvat põhjendit tuua selle kaitseks, miks tsiviilprotsessis, kus praegusaja vaatekoha järgi materiaalse tõe selgitamine on asja õiglaseks otsustamiseks sama endastmõistetav kui kriminaalprotsessiski, tõendite kontroll ja nende esitamise võimalus seatakse olenevaks ühe protsessija heaksarvamisest, kapriisist.

Tuleb ju arvestada, et on suur liik hagnosisid, mis on tekkinud vastaspoole süüst (*obligationes ex delicto*), kus tuleb leppida juhuslike tunnistajatega, pealtnägijatega, kes võivad olla tihti just säärased isikud, keda vastaspool, s. o. delikti tekitaja, võib taandada. Millise õiguse ja õigluse põhjal jäetakse siis kahjukannataja võimatusse seisukorda, antakse süüdlasele võimalus tema käest välja lüüa ainukesed sõjariistad, millega ta oma kahju võiks tõendada! Filosoofeeritagu siin kuidas tahes: õiglustundele säärane norm ei vasta ja poolte üheõigusest ei saa siin juttugi olla.

Meie kohtutes võib veel tähele panna, kuidas pahausulised protsessijad katsuvad vastaspoole tunnistajaid kõrvaldada. Selleks annab soodsaid võimalusi TKS §§ 86 p. 4 ja 373 p. 4, kus on öeldud, et vastaspoole taandusel kõrvaldatakse tunnistuse andmisest isik, kellel on tsiviilprotsess taandava poolega⁶⁶. Et tunnistajast lahti saada, selleks tõstetakse tema vastu, enne kui tema jõutakse üle kuulata, tsiviilnõue mõnel väljamõeldud alusel ja saavutatakse säärase võttega taanduse põhjus. Kui mõtteta üldse säärane punkt on, selgub

⁶⁶ Eelnõusse muutmatul kujul üle võetud, § 225 p. 4.

juba sellest, et see tunnistaja, kellel vastaspoolega mõni kriminaalprotsess olemas erasüüdistuse alusel, kus vahekorrad harilikult palju teravamad kui tsiviilasjas, ei kuulu taandusele. Kus on siin loogika?

Meie abieluasjade kohtupidamise korra⁶⁷ järgi (TKS § 1356⁹) kuulatakse abielu lahutamise ja kehtimatuks tunnistamise asjus TKS § 373 p. 1—3 mainitud tunnistajad ka taandamise korral üle, kuid ilma vandeta.

Olgu veel mainitud, et meie naaberriigis Lätimaal on 1930. a. 1. juuli seadusega tunnistajate taandus protsessija poolt täiesti ära kaotatud (TKS § 373), kuid selle asemel on laiendatud nende tunnistajate ringi, kes võivad keelduda tunnistuse andmisest (TKS § 370), mis muudatuse tõttu nüüd kohtult nõutakse suuremat ettevaatust ja kriitikat tunnistajate öeldiste hindamisel. Seoses sellega on Lätis kaotatud TKS §§ 86, 87, 373, 375, 377, 378, 381, kuna §§ 83 ja 370 on saanud uue redaktsiooni⁶⁸. Arvaksin, et meie TKS-s analoogiliste muudatuste tegemine on hädavajalik ja kiire loomuga küsimus. Kahjuks meie komisjon pole ühlegi säärast parandust teinud ja on piirdunud sõna-sõnalise ja läht-tähelise ülevõtmisega.

Siin on Vene TKS-l veel üks väga oluline puudus, mis takistab kohtul tõe kindlakstegemist ja mis seisab selles, et tunnistaja võib kohtukutset ignoreerida ja jääda üldse kohtu ette ilmumata, teiste sõnadega, passiivselt keelduda tunnistuse andmisest. Kuigi seadus⁶⁹ deklareerib, et kellelgi pole õigust keelduda tunnistuse andmisest, ei võta ta säärase keeldumise vastu muud abinõu tarvitusele, kui rahatrahvi, mida ainult kaks korda võib ilmumata jäänud tunnistajale määrata⁷⁰, kes siis jäetakse üle kuulamata, kui ta ka teiskordse kutse peale ei ilmu kohtusse. Seega rahaline karistus ja praegu võrdlemisi väike summa, maksimum 25 kr., on ainuke repressioon, mida kohus võib tarvitada tõrkuja tunnistaja vastu. Mingit muud abinõu TKS selleks kohtule ei

⁶⁷ RT 33/34 — 1923.

⁶⁸ Bukovski, Läti Vabariigi poolt kohtute korralduse ja tsiviilprotsessi alal tehtud muudatusi. „Õigus“ 1932. a., nr. 2, lk. 55—56.

⁶⁹ TKS §§ 83 ja 370.

⁷⁰ TKS §§ 91, 383.

anna⁷¹. TKS eelnõus on selles suhtes jällegi sõna-sõnalt venekeelsed normid eesti keelde tõlgitud⁷².

Kehtiva KKS §§ 69, 438 ja 641 lubavad kohtul korraldada türmiga ja raskemini karistatavates süüteoasjades tõrksa tunnistaja kohtu ette toomist politsei abil, s. o. kes vabandavate põhjusteta kohtusse ei ole ilmunud. Kuid kehtivates seadustes pole mingeid repressaalialiaid ette nähtud nende vastu, kes kohtusse ilmunult ometi tunnistuse andmisest keelduvad. Uus kriminaalseadustik⁷³ toob siin tervitatava paranduse, määrates § 155: „Süüdlast selles, et ta tunnistajana, juurdekutsutud tunnistajana, eksperdina või tõlgina eeluurimisele või kohtusse ilmudes keeldus oma kohuse täitmisest mõjuva põhjusega, karistatakse arestiga mitte üle ühe kuu või rahatrahviga mitte üle saja krooni.“

Tegelikult omas see määrus jõudu nähtavasti ainult tunnistajate suhtes kriminaalasjus, seal hulgas küll ka kriminaalasjus esitatud tsiviilnõuete tõenduseks või ümberlökkamiseks üles antud tunnistajate suhtes, mitte aga tsiviilkohtu korras aetavates asjades, olgugi et vahetegemine asjade liigi järgi on iseenesest imelik ja mõttetu. Kuid tegelikult tuleks see nii paratamatult välja: Kuidas saaks kriminaalkohus tsiviilkohtus ülesastunud tunnistajat tunnistuse andmisest keeldumise eest vastutusele võtta NS § 155 järgi, kui samal ajal teine tunnistaja vahest samas tsiviilasjas, kes kavalamalt ja rohkem ettekavatsetult talitab, tähendab, kuritahtlikumalt toimib, üldse kohtusse ei ilmu ja tema säärane teoviis võib ainult TKS-s ette nähtud rahatrahvi kaasa tuua? — Minule paistab, et ei ole küllaldast põhjust vahet alles hoida kriminaalkohtupidamise ja tsiviilkohtupidamise korras välja kutsutavate tunnistajate suhtes. Ühed kui teised takistavad õigustumõistmist, ühtede kui teiste suhtes tuleks nende tõrkumise korral kehtima panna nende sunniviisiline kohtusse toomine ja lõpuks, tunnistuse andmise keeldumisel, NS § 155 ette nähtud karistus. Sealjuures võiks kohtule võimaluse jätta mitteilmunud tunnistajale määrata mõjusamat rahatrahvi, näit. kuni 100 krooni.

⁷¹ Seadusandlikud põhised TKS § 383 all, Ustav gražd. zudoproizv., 1866. a. Riigi trükikoja väljaanne. Engelm ann, op. cit., lk. 308.

⁷² § 233.

⁷³ RT 56 — 1929.

Kui kohtu-uurijal ja kriminaalkohtul säärane õigus on⁷⁴, siis pole mingit loogilist alust takistada sama abinõu kohaldada ka tsiviilprotsessis, nagu seda korraldavadki Saksa⁷⁵, Austria⁷⁶ ja Ungari⁷⁷ protsessid. Olgu jällegi tähendatud, et Lätis juba 1922. a. peale on kehtiv kord, mille järgi tunnistaja, kes ei ilmu kohtusse ka teiskordse kutse peale, kuulub sunniviisil kohtusse toomisele⁷⁸. Säärane norm on ka meil Eestis TKS-s hädavajalik, sest see aitaks kõrvaldada kuritarvituse, kus pool, kes on huvitatud tunnistaja mitteilmumisest, maksab tema eest trahvi, võttes seega teiselt poolelt võimaluse kasustada tunnistajat, kes võib-olla oleks ainsaks tõendusabinõuks protsessis.

13. Tähtsaks tõendeiks on tsiviilprotsessis d o k u m e n d i d. Nende väljanõudmise kord vastaspoolelt, samuti tagajärjed, mis toob kaasa keeldumine dokumenti esitada, on võrdlemisi rahuldavalt lahendatud kehtivas protsessis. Kuid dokumendid on sageli mitte vastaspoole käes, vaid need võivad olla kolmandate isikute käes. Protsessijaile on tähtis olla õigustatud nõudma ka kolmandailt isikuilt dokumentide esitamist kohtule, kui need dokumendid on tähtsad asja otsustamisel. Kuid protsessijate õigused säärastel juhtudel põrkavad kokku kolmandate isikute huvidega, mispärast kolmandad isikud sageli ei soovi dokumente esitada. Sääraseid vastakaid seisukohti pole kerge rahuldada. Üks või teine küsimuse lahendus osutub kompromissiks, mis aga tihti ei rahulda kumbagi poolt.

Kehtiv TKS⁷⁹ näib esikohale seadvat protsessijate huvid ja annab neile õiguse nõuda kolmandailt isikuilt dokumentide esitamist. Välja arvatud isiklik kirjavahetus ja ärirahamatud, on kolmandad isikud kohustatud esitama protsessijate nõudel kõiki nende käes olevaid dokumente, millel on asja kohta vahenditu tähtsus. Säärase seadusnormi redaktsiooni juures esialgu näib, et kolmas isik peab alati dokumendi esitama, soovigu ta isiklikult säärast esitamist või mitte. Tegelikult oleneb aga kõik kolmanda isiku tahtest, sest mingit sanktsiooni, survevahendit, protsess säärase kolmanda isiku kor-

⁷⁴ KKS §§ 438, 641.

⁷⁵ § 380.

⁷⁶ § 333.

⁷⁷ § 303.

⁷⁸ B u k o v s k i, op. cit., lk. 52.

⁷⁹ § 445.

ralekutsumiseks ei näe, kes keeldub tema käes olevat dokumenti esitamast. Esitatud eelnõu, olles üle võtnud sõnasõnalt Muravjevi komisjoni eelnõu § 299, seab kolmandailt isikult dokumentide nõutamise rohkem piiratud raamidesse, määrates⁸⁰, et kolmandad isikud peavad protsessija nõudel esitama dokumendid, millel on asjas vahenditu tähtsus, kui need dokumendid kuuluvad protsessijaile või on koostatud nende ja mainitud kolmandate isikute ühistes huvides, või moodustavad kirjavahetuse, mida protsessijad on pidanud nende isikutega kui äriteenijatega, komisjonääridega, maakleritega või vahemeestega lepingu sõlmimisel, ja kuiselepingosutub vaidluseseks poolte vahel. Selle eeskirja alla ei käi äriramatud, mida ei või nõuda peale seaduses ette nähtud juhtude. Et ergutada kolmandat isikut dokumenti esitama, eelnõu määrab⁸¹: „Kui kolmas isik mõjuva põhjuseta põikleb esitamast nõutavat dokumenti, nõutakse kohtu määrusega temalt sisse dokumendi väljanõudmise (projektis nähtavasti ekslikult öeldud: väljandmise) menetlusega kantud kulud. Peale selle võib kohus temale määrata trahvi kuni viiekümne kroonini.“ See repressioon paistab siiski liiga nõrk olevat, eriti juhtudel, kus kaalul on suured majanduslikud huvid, sest dokumendi varjamine asjas on mõnikord veelgi hädaohtlikum kui tunnistaja eemaldamine. Võib karta, et 50 krooni tasutakse trahvina ära vastaspoole lahkelt varjatud kaasabil, kuna dokument jääb esitamata. Arvaksin seepärast, et vastava repressiooni määramisel kohtule tuleks siingi võimaldada suurem vabadus.

14. Kehtiv protsess peab eriti vajalikuks rõhutada, et kohus ise mingil tingimusel ei kogu tõendeid või teatise⁸². Ka eelnõu⁸³ rõhutab seda, kuid lisandab siiski sellele reeglile rahukohtuniku protsessist⁸⁴ reegli, et kohus siiski võib asja sissu mittepuutuvaid teatise, mis olemas sama kohtu teisis asjus, omal korraldusel lisandada asjale, kui seda on

⁸⁰ § 266.

⁸¹ § 270.

⁸² § 367.

⁸³ § 207.

⁸⁴ TKS § 82.

vaja asja selgitamiseks. Arvan, et säärane kategooriline keeld kohtul omal algatusel tõendeid ja teatise nõutada tuleks protsessist välja jätta. Üldpõhimõte, kuidas hagi tuleb tõendada, samuti selle vastu esitatud väiteid, on küllalt selgesti väljendatud nii kehtivas protsessis⁸⁵ kui ka eelnõus⁸⁶. See toimub võistluspõhimõtte alusel poolte isetegevusel. Kuid see põhimõte tunneb ka erandeid. Näit. abieluprotsessides, kus kohtul on õigus omal algatusel tõendeid koguda⁸⁷, sõltumata pooltest. Samuti annavad uuemad Lääne-Euroopa protsessid kohtule õiguse teatud juhtudel asja kohta nõutada omal algatusel igasuguseid teatise ja andmeid. See kiirendab menetlust, aitab vältida viljatut formalismi.

Kohtutegeluses olen võinud tähele panna, kui palju asjatut viivitamist tekitab TKS §§ 452 ja 453 kohaldamine. Nende normide järgi juhul, kui asja kohta oluline dokument on mõne teise kohtu või ametiasutise aktis, antakse protsessijale tunnistus sellele ametiasutisele või kohtule esitamiseks, et need saadaksid nende käes oleva dokumendi vastavale kohtule. Säärase tunnistuse peab protsessija isiklikult või palvekirjaga esitama vastavale asutisele. Kantseleidega asju ajada pole aga lihtsurelikul kerge. Harilikult kuuleb paluja mõnigi kord üldtuntud: „Tulge homme!“ Saadetakse kohtutunnistus asutisele aga postiga, siis võib paber kaduda kantselei keerdkäikudes või hakkab aeglane tempelmaksu nõutamine, sest inimesed ei tunne ju küllalt hästi tempelmaksu keerulisi reegleid. Mõnes ministeeriumis kulub enne mitu kuud, kuni nõutav dokument välja saadetakse. Kui kohus otseselt ise neid dokumente nõuaks, siis kiirendaks see märksa asja ja protsessijate vintsutused jääksid ka ära. Meie komisjon on siingi jälle jäänud vana vene korra juurde⁸⁸. Võrdluseks olgu öeldud, et Lätis on TKS §§ 76 ja 452 ümber redigeeritud järgnevalt: „Kui protsessija asja selgituseks toetub vajalistele dokumentidele või teatistele, mis leiduvad teise asutise või ametisiku aktides, siis kohus nõuab välja dokumendid, teatised või algaktid vastavalt asutisilt või ametisikuilt või annab pooltele tunnistuse selles, et doku-

⁸⁵ § 366.

⁸⁶ § 204.

⁸⁷ TKS § 1356⁹, Abieluasjade kohtupidamise kord, RT 33/34 — 1923.

⁸⁸ § 274.

mendid, teatised või aktid on tingimata vajalised ja nimelt milliseks tähtajaks⁸⁹.”

Arvaksin, et ka meie TKS-s tuleks teha vastav parandus.

15. Andes suure tähtsuse dokumendile kui tõendile, peab tsiviilprotsess näitama ka teed ning vahendid, kuidas vaidluse korral kontrollida esitatud dokumentide tõelisust. Kehtiv TKS annab kaks erinevat viisi kirjalikkude tõendite kontrollimiseks: kahtluse avaldus akti ehtsuse kohta ja vaidluse tõstmine akti võltsimise üle. Peaerinevus nende kahe viisi vahel seisab selles, kumb pool peab tõendama akti ehtsust. Võltsimise vaidluse puhul peab akti võltsimist tõendama see pool, kes säärase vaidluse avaldas⁹⁰ ja säärast vaidlust võib avaldada asja igas seisukorras⁹¹. Avaldab aga protsessija kahtlust akti ehtsuse suhtes, siis peab akti ehtsust tõendama see protsessija, kes dokumendi kohtule tõendina esitas, nagu seda seletas Vene Senat⁹², olgugi et TKS-s üpsalt seda pole öeldud. Säärast vaidlust võib aga tõsta mitte hiljem kui esimesel kohtuistungil, arvates akti esitamisest poolele, kes avaldab kahtlust⁹³. Akti võltsimise vaidlus on seoses kirjalikkude avaldistega ning vastustega⁹⁴. Ehtsuse vaidluse tõstmine toimub aga lihtsalt, ilma et kirjalikke seletusi poolte vahel vahetataks⁹⁵. Leitakse võltsimise üle tõstetud vaidlus olevat aluseta, langeb vaidluse tõstja rahalise karistuse alla⁹⁶; ehtsuse vaidluse tagajärjeta jätmise korral säärast trahvi pole ette nähtud. Peale selle võltsimise vaidluse tõstmiseks peab volinik selleks eriti olema volitatud⁹⁷, ehtsuse vaidluse tõstmiseks säärast volitust ei nõuta.

Säärane keeruline ja kunstlik vahetegemine akti tõelisuse kindlakstegemise viisides, mis 1864. a. ustav'is oli üle võetud Prantsuse protsessist, tekitas Venemaal palju vaidlusi, mispärast Muravjevi komisjon otsustas need kaks erinevat menetlust ühendada nimetuse all „vaidlused akti ehtsuse

⁸⁹ Bukovski, op. cit., lk. 58.

⁹⁰ TKS § 544.

⁹¹ TKS § 555.

⁹² Ots. 1875. a. nr. 902.

⁹³ TKS § 545.

⁹⁴ TKS §§ 556 — 560.

⁹⁵ TKS § 546.

⁹⁶ TKS § 562.

⁹⁷ TKS § 250.

vastu⁹⁸, mis samal kujul on üle võetud ka meie eelnõusse⁹⁹. Säärane ühendamine on põhimõtteliselt vastuvõetav ja teoreetiliselt põhjendatud. Võivad tekkida ainult mõned praktilised kahtlused. Nii määrab eelnõu¹⁰⁰ üldpõhimõttena, et vaidluse korral akti ehtsuse vastu *onus probandi* ehtsuse tõestamisel langeb sellele protsessijale, kes akti kohtule tõendina esitas. Erand on tehtud ainult kahel juhul¹⁰¹: 1) kui akt on koostatud seatud korras või välja antud ametiasutise või ametniku poolt neile määratud võimupiires; 2) kui kodune dokument on alla kirjutatud isiku poolt, kelle nimel ta on välja antud või koostatud, ja allkirja ehtsuse vastu ei vaielda või allkiri on tõestatud seatud korras. Neil kordadel peab akti võltsimise kohta tõendeid esitama see protsessija, kes on tõstnud vaidluse akti ehtsuse vastu. Edasi määrab eelnõu, et vaidlust akti ehtsuse vastu võib esitada igas asja seisus¹⁰² ning et igasuguse ehtsuse vaidluse avaldamiseks on eri kord, mis eeldab kirjalikkude seletuste vahetamist poolte vahel¹⁰³.

Selles suhtes on praegukehtivat protsessi tehtud keerulisemaks ning aeglasemaks. Tuleb ju eriti arvestada seda kohtutegelusest tuntud tõsiasja, et vaidlusi aktide ehtsuse üle tõstetakse sagedasti ainult selleks, et asja venitada, et väsitada vastaspoolt. Nii võiks eelnõu järgi, kui see seaduseks saab, täiesti kujutella juhtu, et dokumendi vastu, mis hageja poolt esitatud juba hagipalve juures, tõstetakse viimasel kohtuistungil, kus kõik tõendid juba kogutud ja asi mitu korda kuulamisel olnud, vaidlus ehtsuse suhtes ja sunnitakse hagejat hakkama seda ehtsust tõendama. Arvaksin, et selles suhtes tuleks jääda kehtiva protsessi juurde¹⁰⁴, s. o. vaidlus peab olema tõstetud esimesel kohtuistungil pärast dokumendi esitamist. Mõned erandid võiksid ehk olla, näit. eelnõu § 315 ette nähtud korral, samuti endastmõistetavalt juhul, kus vastaspool otseselt süüdistab dokumendi esitajat võltsimises.

Eriti tuleks kergemeelseid ja pahausulisi ehtsuse vaid-

⁹⁸ §§ 355—375.

⁹⁹ §§ 314—335.

¹⁰⁰ § 314.

¹⁰¹ § 315.

¹⁰² § 316.

¹⁰³ §§ 317—320.

¹⁰⁴ § 545.

lusi karta veel sellepärast, et meie komisjon, sammudes Muravjevi komisjoni jälgedes, on tarvilikuks pidanud muuta kehtiva protsessi § 562, kus juhul, kui kohus leidis võltsimise vaidluse olevat mitterahuldusväärse, vaidluse tõstja langes rahatrahvi alla. See norm, mis teatud määral tagasi hoidis liiga uisapäisa sääraseid vaidlusi tõstmast, on eelnõus asendatud palju leebema normiga¹⁰⁵, kus öeldud, et protsessija, kes esitanud vaidluse akti ehtsuse vastu, langeb rahalise trahvi alla 10—300 kroonini ainult sel korral, kui see vaidlus tunnistatakse pahatahtlikuks. Et aga pahatahtlikkust võib küll protsessija teoviisist aimata, kuid seda konkreetselt tõendada ja põhjendada on tihti kaunis keeruline, siis soodustaks eelnõu uus norm palju rohkem kergemeelsete vaidluste tõstmist ja asja venitamist kui praegukehtiv protsess.

16. Kohtuliku õigeksvõtu all märgitsetakse protsessija poolt kohtuliku menetluse kestel mingisuguse protsessi kohta käiva olu kinnitamist, millega tõendatakse vastaspoole õigust. Küsimus õigeksvõtu (*confessio*, *Geständnis*) üle tekitab õpetlaste keskel suuri lahkarvamusi¹⁰⁶ ja lahendatakse üksikuis protsesses erinevalt. Saksa protsess¹⁰⁷ loeb kohtuliku õigeksvõtu protsessija korraldusaktiks¹⁰⁸, kuid pole seda põhimõtet siiski puhtal kujul läbi viinud, sest talubab¹⁰⁹ õigeksvõttust loobuda, kui see oli toimunud eksimuse tõttu ja kui õigeksvõetud olu ei vasta tõele. Seepärast õigusteoreetikud väidavadki¹¹⁰, et õigeksvõtt Saksa protsessi järgi on osalt dispositiivne akt, osalt aga vastaspoole öeldis teise protsessija kasuks. Prantsuse Code Civil käsitleb õigeksvõttu peatükis „*de la preuve des obligations et de celle du payement*“¹¹¹, kus on öeldud, et kohtus protsessija enese või sel-

¹⁰⁵ § 330.

¹⁰⁶ Prof. Vaskovski, Znatšenie priznanija v gražd. protsesse (Sbornik statei po gražd. i trgovomu pravu, Pamjati prof. Šeršenevitša, Moskva, 1915. a.).

¹⁰⁷ § 288.

¹⁰⁸ „Das gerichtliche Geständnis ist nicht Beweismittel, sondern ein Akt der Disposition über das streitige Recht durch Beweiserlass“, nagu öeldud seadusandlikes põhistes.

¹⁰⁹ § 290.

¹¹⁰ Canstein, Anerkennung u. Geständnis, 1879. a. lk. 82, Pol-lak, Das gerichtliche Geständnis im Zivilprozess, 1893. a., lk. 109.

¹¹¹ §§ 1355, 1356.

leks eriti volitatud voliniku poolt tehtud avaldisel on sama protsessija vastu tõendusjõud; õigeksvõtu jõud kaob, kui see on tehtud mingisuguse faktilise eksimise mõjul. Austria protsess¹¹² ütleb: „Ei nõuta tõendite esitamist nende protsessija poolt avaldatud olude kinnituseks, mida vastaspool on otseselt tunnustanud kohtule antud paberis või kohtuistungil, või jälle asju ettevalmistavas kui ka tõendamismenetluses.“ Kuid edasi ütleb seadustik: „Kuivõrt säärase õigeksvõtu tähtsus kõrvaldatakse või väheneb hiljemini talle lisandatud täienduste ning kitsenduste või koguni õigeksvõttust äraütlemise tõttu, seda määrab kohus oma näengu põhjal, mis on rajatud kõigi asjaolude hoolsale kaalutlemisele.“ Seega on Austria protsess kohtule jätnud võrdlemisi suured võimalused kohtuliku õigeksvõtu hindamiseks. Õigeksvõtt on siin põhimõtteliselt ühe poole tunnistus, öeldis, teise poole kasuks.

Meil kehtiv Vene TKS määritleb õigeksvõttu kui protsessija dispositiivset akti, kuid teeb seda võrdlemisi omapäraselt. Seadus ütleb¹¹³: „Kui üks pool võtab õigeks seesuguse olu, mis vastase õiguse kindlaks teeb, siis ei nõuta selle olu kohta enam teisi tõendeid.“ See norm ühtub enam-vähem Saksa ja Austria protsesside põhimõtetega, kuid palju tumedam on juba õigeksvõttust loobumise küsimus. Seadus ütleb¹¹⁴: „Pool, kes on teinud õigeksvõtu, võib seda ümber lükata ainult juhul, kui õigeksvõtt ei käi tema isiklikkude toimingute kohta ja kui ta võib tõendada, et ta olid viidud eksimusse säärase olu mitteteadmise, mis ilmnes alles hiljemini.“ Nii siis, õigeksvõttust tagasiastumine on võimalik küll faktilise eksimuse tõttu, kuid ainult säärasel juhul, kui see eksimus ei käi õigeksvõtja „isiklikkude toimingute“ kohta.

Tähendab, kui protsessija mõne oma isikliku toimingu suhtes õigeksvõttu tehes on faktis oluliselt eksinud, siis pole tal lubatud hiljemini seda tõendada ja oma õigeksvõttu ümber lükata. Säärast kitsendust ei leidu üheski teises protsessuaalseadustikus ja et kohtuustavides, mis avaldati ühes nende arutlustega, millele need rajatud, ei leidu TKS § 481 all mingisuguseid põhistusi, siis jääb teadmata, millised kaalutlused

¹¹² § 266.

¹¹³ § 480.

¹¹⁴ § 481.

juhtisid seadusandjaid säärase normi koostamisel. Meie komisjon on need §§ muutmata tõlkinud ja asetanud eelnõusse¹¹⁵. Omalt poolt arvan, et vähemalt § 481 on väga õnnetu norm, mis pole kokkukõlas materiaalse õiguse kindlakstegemise põhimõttega ja meil kehtiva eraõigusega, mille järgi eksimus faktis, kui see on oluline, tühistab tehingu jõu, sest iga juriidiline tehing eeldab vaba tahteavaldust, mida aga ei saa olla olulise eksimuse korral¹¹⁶. Võib ju ka isiklike toimingute suhtes eksida, näit. ununemise juhtudel, ühe sündmuse mõne teisega äravahetamise puhul jne. Seepärast oleks minu ettepanek TKS § 481 meie eelnõust välja jätta ja selle asemele paigutada sinna norm, mis vastaks sisult eespool toodud Austria ZPO § 266 teisele lõikele või Ungari protsessi § 265-le, kus sama põhimõtte on väljendatud lühidalt ja selgelt: „Kohus otsustab asjaolude hoolsa kaalutlemise põhjal, kuivõrt protsessis tehtud õigeksvõtt oma jõu on kaotanud hiljemini avaldatud loobumise põhjal. Õigeksvõtt kaotab oma jõu, kui vastaspool on sellest loobumisega nõus.“

17. Olen pikemalt peatunud meie kehtiva protsessi tõendamismenetlusel, et näidata neid olulisi puudusi, mis takistavad ja tihti koguni võimatuks teevad materiaalse tõe kindlakstegemise eraõiguslikus tülis. Komisjon on need puudused pea kõik jätnud puudutamata.

Parem pole lugu ka täitmismenetlusega. Meil on üsna tavaliseks nähtuseks, et kinnisvara sundmüük kestab aastaid; igasuguste mahhinatsioonidega, fiktiivsete ostjate esilenihutamisega, loendamata kaebuste andmisega jne., milleks kehtiv protsess on ukсед ja aknad lahti jätnud, oskavad võlglaste kinnisvaru mõni aasta veel peale oksjonit enda käes pidada, seda põhjalikult ruineerida, tekitades suurt majanduslikku kahju nii võla sissenõudjatele kui ka tõeliste ostjatele. Komisjon on aga kõigi nende üldtuntud puuduste ja kuritarvituste suhtes, mis pahatahtlikud võlglaste kehtiva seaduse varjul iga päev toime panevad, — tarvitseb ainult pealiskaudseltki tutvuda sundmüügi toimetustega, — jäänud ükskõikseks, nagu oleks 1864. a. loodud kord nii täiuslik, et siin pole vajadust midagi parandada või täien-

¹¹⁵ §§ 337, 338 jj.

¹¹⁶ BES §§ 2961, 2964, 2966.

dada. Säärane suhtumine asjasse pole lubatav. Seadusandjal, kel on arusaamist puudustest, peab olema ka julgust, iseteadvust, algatusvõimet nende parandamiseks. Seadusandja ei tohi ometi oma silmi kinni pigistada reaalsele elule ja jätta rahvas kõigi tema omapäraste hädadega mingisugusesse võõrsilt päritud Prokrustuse voodisse. Kui see eelnõu, mis Kohtuministeriumis on koostatud ja arvustamiseks laiali saadetud, säärasel kujul tõesti peaks seaduseks saama, siis paneksime sellega oma rahva tsiviilõigusliku kaitse normaalse arengu kammitsasse ja meie riigikogul ei jääks muud üle, kui elu survele iga kuu või paari takka vastu võtta novellikesi, et parandada ja vähegi elunõuetega viia kokkukõlla norme, mille järgi tsiviilasjus kohtud peavad mõistma õigust ning kuidas kohtuotsuseid täita.

Et ajakirja piiratud ruum ei luba mul juba seekord peatuda üksikasjaliselt eelnõu täitmismenetluse, samuti hoiukorra menetluse puudustel, siis tahan edaspidi nende üle esineda eri artikliga. Tähtendan aga juba nüüd, et see osa meie kehtivast protsessist tuleks põhjalikult ümber töötada, sest tema puudulikkus tegelikus elus on eriti tunduv. Lätlased on juba mitme aasta eest mitmeid täiendusi ning muudatusi täitmismenetluses teinud, mis juba Venemaal omal ajal vastavas juriidilises kirjanduses, samuti tegelikkude juristide poolt olid tarvilikuks tunnustatud ja mida üldiselt tuleb pooldada¹¹⁷. Kuid meie uue TKS väljatöötamisel tuleb asja võtta veelgi põhjalikumalt.

18. Peatun veel mõnel üksikul puudusel, mis on märgata eelnõus.

a) Kõigepealt hagihind.

Eelnõu¹¹⁸ määrab, et hagihinnaks tunnustatakse summa, mis on tähendatud hagipalves, välja arvatud otseselt ettenähtud erandid¹¹⁹. Nende erandite hulgas puudub aga hagihind kinnisvara kohta avaldatud omandiõiguse hagide suhtes, mis on eraldi ette nähtud Muravjevi komisjoni eelnõus¹²⁰, kus aluseks on võetud nn. seaduslik hind kinnistuslõivu võtmiseks. Viimane hindamisviis, kui ta ka veel ideaalne ei ole,

¹¹⁷ Bukovski artikkel „Õiguses“ 1932. a., nr. 3.

¹¹⁸ § 116.

¹¹⁹ §§ 117—119.

¹²⁰ § 120 p. 2.

on siiski õigem ja põhjendatum kui täielik vabadus, sest kui pärimise, samuti ostu-müügi ja muude võõrandamise tehingute sõlmimisel riigilõivud ning maksud arvutatakse seaduses ette nähtud normide alusel, miks ei peaks siis sama kord kohaldatav olema kinnisvara suhtes tõstetud omandiõigus hagi? Õigussuhetes peab korralikkus, korrektsus valitsema, eriti tohib seda nõuda pöördumistel kohtu kui õigust kaitseva asutise, õiguse templi poole. Kuidas võib nõuda teiselt õiguste respekterimist, kui ise oma huvides teiste huvide tallad, kuidas võib nii kasvada õiguskord? Praegu näeme, et kohtuis tõstetakse hagi kinnisvarade suhtes, mille väärtus ulatub mitmesse miljonisse, kuid hagi hinnaks pannakse naeruväärt väike summa. Kehtiv protsess ei anna õigust kohtule siin omal näengul fiskuse huves välja astuda, ainult vastaspool võib siin vastu vaielda¹²¹, silmas pidades muidugi oma huve, et ta asja võitmise korral saaks rohkem kohtu- ja asjaajamiskulu. Riiki ei kaitse keegi. Säärane olukord pole aga normaalne ja õiglane eriti ka teiste hagejate suhtes, kelle taotluste hindamiseks on ette nähtud täpsad juhtnöörid, mille täitmise järgi kohus peab valvama *ex officio*.

Seepärast arvan, et meie uus TKS peab sisaldama mingisuguse objektiivse aluse, mille järgi võidakse kontrollida, et omandiõiguse hagi kinnisvara kohta hagi hind vastaks suhteliselt kinnisvara tõelisele väärtusele. Ei pruugi sugugi sundida protsessijat hagi tõstmisel erilisi tõendeid kinnisvara hinna kohta esitama, nagu see tavaliselt pärimisõigustesse kinnitamisel toimub; jätkuks ka nõudmisest, et kinnisvara hinnatakse ainult kas riikliku või linna kinnisvaramaksu võtmiseks seatud hindamise järgi. Eelnõusse on võetud küll norm¹²², mis annab kohtule õiguse juhul, kui hagi hind on silmanähtavalt väiksem kui hagi eseme tõeline väärtus, hagi ümber hinnata kohtu enese poolt kogutud või poolte poolt esitatud andmete põhjal või omal näengul, kuid see norm on siiski nii udune ja võimaldab mitmekesisest tõlgendamist, et vaevalt seda võiks protsessi jätta. Vähemalt selle normi alusel fiskuse huvid jääksid siiski kaitseta.

Edasi ei saa rahul olla eelnõu selle normiga, mille järgi kohtumäärus hagi hinna kindlakstegemise kohta on lõplik

¹²¹ TKS §§ 273 p. 2, 274.

¹²² § 119.

ja selle peale pole kaebust¹²³, mis kujutab kehtiva protsessi § 274¹ sõna-sõnalist tõlget. Nagu kohtute tegelusest näha, talitavad kohtud mõnikord ebaõigelt TKS § 273 kohaldamisel, s. o. hagihinna väljaarvutamisel. Hagihind määratakse ekslikult suurem kui see seaduse järgi võib olla. Miks ei peaks siis hageja, kelle majanduslikke huve säärane ebaseaduslik korraldus riivab, võima selle korralduse üle kaevata kõrgemale instantsile? Arvaksin, et kohtumäärusele hagihinna kindlaksmääramise suhtes peab hagejale võimalus antama anda erakaebust.

b) **Hagi kindlustus.** Need kindlustusviisid, mis on ette nähtud kehtivas protsessis¹²⁴, on puudulikud ega paku küllalt kaitset hageja huvidele, sest praegusaja keerulikus majanduslikus elus, kus on tihti tegemist igasuguste mitmele isikule kuuluvate ettevõtetega või käitistega, mida ei saa suurte kahjudeta protsessi ajaks seisma panna, on tarvis palju painduvamaid ja mitmekesisemaid kindlustusabinõusid kui neid suudab pakkuda kehtiv TKS. Meie komisjon on vähemalt selles suhtes tundnud Vene protsessi nõrkusi ja on katsunud neid parandada, andes kohtule võimaluse hagi kindlustada „ajutiste korraldustega“¹²⁵ Saksa protsessi „*einstweilige Verfügungen*“¹²⁶ kohaselt. Põhimõtteliselt tuleb säärast uuendust kõigiti tervitada, kuid arvan, et see küsimus on niivõrt olulise tähtsusega, et see vajaks veel põhjalikumat kaalutlemist. Komisjon on oma normid redigeerinud Saksa ZPO ja Muravjevi komisjoni eelnõu alusel, kuid tundub, et need algallikad ise on juba puudulikud: elu on vahepeal suurte sammudega edasi läinud ja majanduslik olukord on põhjalikult muutunud.

c) Lõppeks puudutan veel kassatsioonikohtu korraldust. Meie protsess näeb ette ainult sirgjoonelist kassatsioonikorda, s. t. kõrgem kohtuaste kontrollib vastavate kaebuste piires asja seaduslikku otsustamist apellatsioonikohtu poolt. Leides, et asja sisulisel otsustamisel on rikutud või ebaõigelt tõlgendatud seadust, oluliselt rikutud kohtupidamise reegleid või et kohus on üle astunud oma võimupiirest¹²⁷, tühistab

¹²³ § 120.

¹²⁴ § 602 jj.

¹²⁵ §§ 428, 469—474.

¹²⁶ ZPO §§ 935—945.

¹²⁷ TKS § 793.

Riigikohus apellatsioonikohtu otsuse ja saadab igal säärasel juhul asja apellatsioonikohtule uueks sisuliseks arutamiseks. Säärane kord on õige ning möödapääsetamatult tarvilik siis, kui apellatsioonikohus pole asja sisuliselt küllalt selitanud, jättes rahuldamata poolte seaduslikud palved tõendite esitamise suhtes jne., või mitte arvestades mõningaid väiteid ja tõendeid. Kuid mõnikord tuleb kohtuotsus tühistada sel lihtsal põhjusel, et kohus on ebaõigelt kohaldanud või tõlgendanud seadust. Säärasel korral oleks kahtlemata asja kiirendamise huves tarvilik, et Riigikohus võiks asja ise ära otsustada, ilma et saadaks seda apellatsioonikohtule otsustamiseks. Säärane revisjonikord on kehtimas Saksas, Austrias, Ungaris. Ka meie administratiivkohtukord, mis on rajatud üldiselt tsiviilprotsessi põhimõttele, on omaks võtnud revisjonikorra. Seda on tehtud nimelt seepärast, et administratiivasjad on oma loomult kiired. Arvaksin, et ka tsiviilasjus sama põhimõte pole vähem oluline. Igatahes vajab küsimus veel põhjalikumat kaalutlemist.

* *
*

Olen jõudnud oma märkmetega lõpule. Jääb teha üldisi kokkuvõtteid ja need oleksid:

1) Kehtiv TKS on elust maha jäänud; ta ei võimalda kiiret kohtumõistmist ega anna kohtule küllalt võimalusi materiaalselt tõdekindlaks teha; ta võimaldab pahausulistel pooltel asja venitada ja tõendeid kõrvaldada; täitmismenetlus on aeglane, asjatute vormidega koormatud, mis võimaldavad võlglastele kohtuotsuste täitmist aastate viisi venitada ja varanduse väärtust vähendada.

2) Uue TKS loomisel tuleb kõigepealt selitada üksikasjaliselt need puudused, mis kehtival korral on, ja esitada positiivsed ettepanekud nende puuduste vältimiseks, kasustades selleks Lääne-Euroopa uusimaid protsesse ja teoreetilisi uurimusi; samuti tuleb kindlaks määrata see kohtute süsteem, mis vastaks meie oludele, sest sellest oleneb kohtuliku allumuse fikseerimine, samuti ka lihtsustatud protsessi loomine teatavate, väiksema tähtsusega asjade jaoks.

3) Uue TKS väljatöötamisel tuleb lähtuda meie riigi oludest ja rahva elutarbeist, talitades vabalt ja julgelt, nagu see omane iseteadlikule riigikodanikule.

4) Tuleb kriitiliselt suhtuda kõigisse välismaa protsessidesse, eriti ka Vene ustav'idesse ja Muravjevi komisjoni eelnõusse, võttes neilt ainult seda, mis tõesti hea, ja mis vastab meie oludele ja õigusemõistmise ülesandeile meie riigis, kuid midagi ei pea üle võtma põhjalikult kaalumata.

5) Et TKS väljatöötamine areneks kiiresti ja ühtlase-
malt, tuleks tema koostamine üksikute osade kaupa usaldada üksikuile juristidele; suur mitmeliikmeline komisjon, nagu senised kogemused näitavad, pole kohane sääraseks tööks.

6) Enne kui eelnõu asutakse lõplikult koostama, tuleb selleks tööks fikseeritud põhimõtted teha üldiselt teatavaks, et asjasthuvitatud isikud saaksid nende kohta avaldada seisukohti ja arvustisi.

7) Et uue TKS väljatöötamine nõuab mõneaastast tööd ja siin ei tohi talitada uisapäisa, vaid töö peab olema põhjalik ja kõigiti läbi mõeldud, kehtiv protsess aga viivitamata vajab parandamist, siis tuleb esialgselt TKS parandada mõne novelliga, nagu seda on tehtud Saksamaal, Lätis ja mujal.

8) Et praegune eelnõu üldkokkuvõttes vähe parandusi ning paremusi tsiviilkohtukorraldusse toob ja tema koostamisel on katsutud Vene ustav'e võimalikult muutmata kujul Eesti pinnale istutada veendumuses, nagu oleksid need ustav'id parimad maailmas, mis seisukoht aga sisuliselt on ekslik, siis väljatöötatud eelnõu ei kõlba Eesti vabariigis seadusena vastu võtta, vaid on tarvis välja töötada ülal esitatud põhimõttele uus Eesti tsiviilkohtupidamise seadustik.

(Lõpp.)

Vastumärkmeid hr. Jucumi poolt avaldatud märkmete le KKS eelnõu kohta¹.

K. Matto.

1. „Kriminaalkohtulik jälitamine“, „kohtulik jälitamine“, „kriminaaljälitamine“ ja „jälitamine“.

KKS eelnõu lugedes peaks olema vist selge, et väljendid „kriminaalkohtulik jälitamine“ ja „kohtulik jälitamine“ ei või sisaldada eri mõisteid, vaid ühe ja sama mõiste täielikku

¹ Vt. „Õigus“ nr. 1 — 1933.

ja lühendatud väljendust. Sedasama peab tähendama ka väljendite kohta „kriminaaljälitamine“ ja „jälitamine“. Sellega oleks KKS eelnõus tarvitatud ainult kaks eri mõistega terminit — „kriminaaljälitamine“ ja „kriminaalkohtulik jälitamine“. Hr. Jucumi arvates on neist terminitest paljudes eeskirjades ebaõigelt tarvitatud terminit „kriminaaljälitamine“ ja nimelt termini „kriminaalkohtulik jälitamine“ asemel. Näib, et see arvamus on ekslik. On küll õige, et nende terminite tarvitamisel on kolmel juhul eksitud, kuid hoopis vastupidi kui seda hr. Jucum arvab. Nimelt on §§ 2, 20 ja 21 tarvitatud „kohtulik jälitamine“ termini „kriminaaljälitamine“ asemel.

Küsimuse lahendamiseks, missugustes eeskirjades on õige tarvitada terminit „kriminaaljälitamine“ ja missugustes „kriminaalkohtulik jälitamine“, tuleb määrata nende terminite mõisted ja nende mõistete erinevus. On õige, et need terminid sisaldavad teatud määral lahkuminevaid erimõisteid ja et nende mõistete lahkuminek järgneb juba § 1 tekstist. Ka peab ühinema hr. Jucumi poolt antud termini „kriminaalkohtulik jälitamine“ mõiste seletusega, mille järgi „kriminaalkohtulik jälitamine“ algab siis, kui keegi süüteo eest KKS-s määratud korras süüalusena on antud vastava kohtu kätte. Mis puutub aga hr. Jucumi poolt antud termini „kriminaaljälitamine“ mõiste seletusse, siis näib, et see on ekslik, mispärast sellega ka ühineda ei saa. Hr. Jucumi arvates tuleks kriminaaljälitamise all mõista ainult politsei tegevust andmete kogumisel ja avandusel², kohtu-uuriija tegevust uurimisel³ ja prokuratuuri tegevust süüdistusakti kohtule esitamiseni. Minu arusaamise järgi on kriminaaljälitamine üldmõiste, mille all tuleb mõista kogu menetluse kestust andmete kogumisest kohtuotsuse täitmiseni, sest kriminaalkohtulik jälitamine on ikkagi ka kriminaaljälitamine, kuid algab ainult süüaluse kohtu alla andmise momendist.

Kui mõista termineid „kriminaaljälitamine“ ja „kriminaalkohtulik jälitamine“ eeltähendatud mõttes, siis oleks termini „kriminaalkohtulik jälitamine“ tarvitamine vajalik ja õigustatud ainult siis, kui mõeldakse ainuüksi kohtu menetlust. Mulle näib isegi, et sama peaks kehtima termini „krimi-

² Avandus = vn. doznanije.

³ Uurimine = vn. predvaritelnoe sledstviye.

naalkohtulik jälitamine“ tarvitamise suhtes ka sel juhul, kui mõista terminit „kriminaaljälitamine“ nii, nagu seda hr. Jucum soovib.

Sellest seisukohast lähtudes oleks termini „kriminaalkohtulik jälitamine“ tarvitamine õigustatud ainult KKS eelnõus, kuna kõigis teistes paragraafides tuleks tarvitada terminit „kriminaaljälitamine“.

Hr. Jucum soovib tarvitada terminit „kriminaalkohtulik jälitamine“ ka §§ 2, 17, 18, 20, 21, 37, 61, 69, 71, 262, 294, 327, 333, 336, 536 p. 2, 601, 659, 687, 743, 751, 777, 801 ja 802. Et see on ekslik, selgub kõige paremini nende paragraafide vaatlemisel. Võtame näiteks § 17, mis eelnõus on järgmises redaktsioonis: „Ei või algatada kriminaaljälitamist ja algatatud jälitamine kuulub lõpetamisele: 1) süüaluse surma tõttu; 2) Kriminaalseadustiku § 69 pp. 1 ja 2 ette nähtud aegumise tõttu.“ Ei või vist kahtlust olla, et see eeskiri ei käi mitte ainult sisulise kohtumenetluse algatamise ja lõpetamise kohta, vaid ka avanduse ja uurimise algatamise ja lõpetamise kohta. Kui selles paragraafis tarvitada aga terminit „kriminaalkohtulik jälitamine“, siis ei sisalduks ta sõnaseiget keeldu avanduse ja uurimise toimetamiseks, vaid ainult kohtu alla andmiseks. Sama tuleb tähendada ka §§ 20 ja 21 kohta. Samuti oleks ekslik ka eelnõu §§ 61, 69, 71, 262, 294, 327, 333, 336, 536 p. 2, 601 ja 751 tarvitada väljendi „kriminaaljälitamise algamise või jätkamise seaduslikud takistused“ asemel väljendit „kriminaalkohtuliku jälitamise algamise või jätkamise seaduslikud takistused“, sest nende takistuste all mõeldakse peaaesjalikult just §§ 17, 20 ja 21 loendatud asjaolusid. Mis puutub §§ 536 p. 2, 601, 687 ja 777 tarvitatud väljendisse „kriminaaljälitamise lõpetamine“, siis võiks neis ehk selle asemel ka tarvitada väljendit „kriminaalkohtuliku jälitamise lõpetamine“, kuid ka nendes ei ole see sugugi vajalik, kui kriminaaljälitamise all mõista kogu menetlust.

2. „Alluvus“, „tsiviilnõue“, „tsiviilnõudja“ või „allumus“, „hagi“, „hageja“. Mida nendest oskussõnadest õigem oleks tarvitada, on mul raske öelda, sest see on eeskätt keeleline küsimus ja seejuures suurel määral vist ka maitse küsimus. Pean tähendama, et isiklikult ei ole ma põrmugi uute eestipäraste oskussõnade vastu, kuid siiski

arvan, et seaduse tekstis ilma erilise vajaduseta ei tuleks neid ka liiga värskeft tarvitada. Mis puutub aga oskussõnadesse „hagi“ ja „hageja“, siis peaks ehk arusaadav olema, et KKS eelnõu ei võinud neid tarvitusele võtta juba sel lihtsal põhjusel, et TKS eelnõus ei ole neid tarvitatud.

3. Süüdistamise õigus ja oskonnakohtule alluvais asjus. Hr. Jucum esitab KKS eelnõu § 3 teksti ja siiski väidab, et sellest ei ole näha, kas jaoskonnakohtule alluvais avaliku süüdistuse asjus võivad üldreeglina esineda kõrvuti süüdistajatena süüteost kannatanu ja politsei esindaja. Näib, et KKS eelnõu § 3 tekst ei tohiks jätta ses küsimuses mingisugust kahtlust. § 3 tekst on järgmine: „Jaoskonnakohtule alluvais asjus kuulub süüdistamise õigus eraisikule, kes süüteost vahenditult kannatanud, ja politseile ning eriseadustes määratud piirides ka teistele administratiivvõimudele.“ Kui seaduse tekstis on sõnaselgesti öeldud, et süüdistamisõigus kuulub kannatanule ja politseile, siis peaks vist küll vastuvaidlematult selge olema, et see õigus kuulub neile mõlemale ja et nad peavad võima seda õigust kõrvuti kasustada, sest vastasel juhul ei kuuluks ta mitte enam neile mõlemale, vaid ainult ühele või teisele, mille puhul siis ühe poolt selle õiguse kasustamine kõrvaldataks selle õiguse kasustamise võimaluse teise poolt. Hr. Jucumi arvates oleks seda pidanud veel kuidagi selgemini väljendada. Minu arvates seaduse tekstis üht seisukohta enam kuidagi selgemini väljendada ei saa ega peaks ka tarvilik olema, olgu vahest ainult siis, kui tahetakse seaduse asemel õpperaamatut kirjutada. Viimases võiks ju kirjutada näiteks järgmiselt: „Süüdistamise õigus kuulub süüteost kannatanule ja politseile, kes võivad seda õigust kõrvuti kasustada ja ka üksikult, kui üks nendest seda õigust kasustada ei taha.“ Arusaamatuks jääb arvamus, et § 3 ei ole kokkukõlas §§ 763 ja 777-ga. Näib, et neis eeskirjus ei saagi olla mingit vastuolu, sest kumbki nendest käib eri küsimuse kohta. § 3 määrab, kellele kuulub jaoskonnakohtule alluvais avaliku süüdistuse asjus süüdistamise õigus, § 763 annab ametlikkudele isikutele, kellele kuulub süüdistamise õigus, õiguse saata kohtusse eneste eest ka volinikke, ja § 777 näeb muu seas ette, et avaliku süüdistuse asjas süüdistaja kohtusse mitteilmumine ei takista asjaarutamist ja sel korral tehtud kohtuotsus loetakse süüdistajale kuulutatuks tema avaldamisega kohtus.

Millisest ebakokkukõlast või vastuolust nende eeskirjade puhul võib üldse juttu olla?

Mis puutub küsimustesse: 1) kas tuleb süüdistajatena ette kutsuda politseiesindaja ja kannatanu või ainult üks neist, ja kes neist juhul, kui jaoskonnakohtunikule saabub kannatanu kaebusel toimetatud politseiavandus; 2) kas politseiesindajal või kannatanul, kes ei esinenud jaoskonnakohtus süüdistajana, on edasikaebuse õigus, ja 3) kas võib kohtunik kannatanut üle kuulata tunnistajana juhul, kui viimane avaliku süüdistuse asjas esineb süüdistajana, siis peaks nende küsimuste lahendamine eelnõu järgi olema võrdlemisi kerge. Kui § 3-ga on antud süüdistamisõigus avaliku süüdistuse asjus nii kannatanule kui ka politseile, siis ei või vist olla kahtlust, et esimese küsimuse lahendamisel tuleb asuda seisukohale, et kohtunik peab kutsed saatma nii ühele kui ka teisele, sest vastasel korral puuduks ühel neist § 3-ga antud õiguse kasutamise võimalus. Et seadus ei võta süüdistajalt ära poole õigusi sel juhul, kui see mõne temale antud õigustest jätab kasutamata, siis ei või vist olla mingit kahtlust, et teine küsimus §§ 828 ja 861 juhatusel tuleb jaatavalt lahendada, muidugi arvesse võttes selle juures § 830 ette nähtud kitsendust. Mis puutub kolmandasse küsimusse, siis on see eelnõus sõnaselgesti lahendatud. § 791 juhatusel tuleb jaoskonnakohtus tunnistajate ja asjatundjate taandamisel, tunnistuse või arvamuse andmisest keeldumisel, vande võtmisel ja ülekuulamisel rakendada §§ 462—465 ja 468—493 eeskirju. § 477 juhatusel ei või süüteoost kannatanut vande all küsitella teise poole taanduse tõttu, sest taanduse puudumisel tuleb ta isegi vande all küsitella. Viimase küsimuse kohta peab veel üldiselt tähendama, et tunnistajana on õigus küsitella iga isikut, kelle suhtes seadusse ei ole võetud sõnaselget keeldu. Süüteoost kannatanu suhtes, kuigi ta esineb süüdistajana või hagejana, säärast keeldu eelnõus ei leidu, välja arvatud muidugi § 473 toodud erandjuhtum, tähendab, kui ta on vaimuhaige.

4. Hagi. Hr. Jucum ei pea õigeks eelnõus § 9 toodud seisukohta, mille järgi kriminaalkohtule esitatud hagi tuleb kohtualuse õigeksmõistmise korral läbi vaatamata jätta, ja arvab, et eelnõu koostajad on enesega vastuollu sattunud, kui nad § 26 kriminaalkohtu kompetentsi on lugenud igasuguste tsiviilõiguslike küsimuste lahendamise ja ainult

kohtualuse õigeksmõistmise korral hagi otsustamise mitte. Mulle näib, et kõnesolev eelnõu seisukoht on kaunis põhjalikult motiveeritud eelnõu seletuskirjas, mille tähelepanelikul läbilugemisel ei saaks kuidagi tekkida ses küsimuses säärast arvamust. Hr. Jucumi arvamuse vildakusest võib ehk kõige lihtsamalt aru saada sel teel, kui enesele seada küsimus selle kohta, mida oleks siis õieti kriminaalkohtul kohtualuse õigeksmõistmise korral hagi kohta otsustada. Näib, et mitte midagi, sest ikka ainult niisuguse küsimuse otsustamisel võib olla mõtet, mille suhtes otsustamisel võib ühele või teisele seisukohale asuda. Kohtualuse õigeksmõistmise korral kriminaalkohtul aga hagi suhtes midagi otsustada ei ole, sest otsustamise alus on ära langenud, ja § 9 järgi võib kriminaalkohtus otsustamisele tulla ikka ainult süüteo läbi kohtualuse poolt tekitatud kahjude tasumise küsimus. Kui aga kriminaalkohus juba süüküsimuse otsustamisel eitab süütegu või seda, et see on korda saadetud kohtualuse poolt, siis ei peaks tal enam mingit alust olema otsustada küsimust, kas hagi tuleb rahuldada või tagajärjeta jätta. Säärasel juhul hagi kohta seisukoha võtmine oleks sama mõistlik kui karistuse küsimuse otsustamine pärast süüküsimuse eitamist. Seetõttu ei või juttugi olla sellest, nagu ei oleks eelnõu koostajad kriminaalkohtu kompetentseks pidanud hagide otsustamiseks kohtualuse õigeksmõistmise korral, vaid, vastupidi, eelnõu koostajad ei ole pidanud vajalikuks selle otsustamist kriminaalkohtu poolt sellepärast, et selles midagi otsustada ei ole. Kui eelnõu koostajad oleksid õigeks pidanud hr. Jucumi seisukohta, siis arvatavasti ei oleks nad ka kohustanud kohtu kohtualuse õigeksmõistmise puhul hagi otsustama, vaid iga suguste arusaamatuste vältimiseks oleks § 9 sõnaselgesti ette näinud, et kohtualuse õigeksmõistmise korral jäetakse hagi tagajärjeta, sest rahuldamise võimalust kriminaalkohtu poolt säärasel juhul olla ei saa, ja arvatavasti ei mõtle seda ka hr. Jucum. Näib aga, et küsimuse raskuspunkt ei seisa põrmugi selles, kuidas seadus käsib kohtualuse õigeksmõistmise puhul hagi kohta kirjutada, kas „läbi vaatamata jätta“ või „tagajärjeta jätta“, vaid selles, kas kriminaalasja juures esitatud hagi, mis ei saa kriminaalkohtus kohtualuse õigeksmõistmise tõttu sisulisele otsustamisele tulla, on õige lubada esitada tsiviilkohtule tsiviilkohtupidamise korras. Eelnõu koostajad on seda õigeks pidanud ja § 9 selle võimaluse

sõnaselgesti ette näinud. Nähtavasti selle võimaluse vastu hr. Jucum just vaidlebki ja seab küsimuse „misjaoks?“, sest olevat päevselge, et tsiviilkohus kostja poolt antud ärakirja kriminaalkohtu otsusest kätte saades ilma pikema jututa hagi tagasi lükkab. Teatavasti ei anna isegi kehtiva KKS § 30 järgi veel iga õigeksmõistev otsus tsiviilkohtule õigust hagi tagasi lükata, vaid ainult niisugune õigeksmõistev otsus, milles on küll konstateeritud süüteo fakt, kuid eitatud kohtualuse poolt kordasaatmist, või ka eitatud süüteo fakti, ja kui niisugusel juhul hageja tsiviilkohtu korras nõuab ikkagi süüdistuse aluseks olnud süüteo läbi kohtualuse poolt temale tekitatud kahjusid. Kui aga kriminaalkohus mõistab süüaluse õigeks näiteks selle tõttu, et juba süüdistuse aluseks võetud tegu ei sisalda süüteo tunnuseid, tähendab, ei ole karistuse ähvardusel keelatud tegu, siis peab tsiviilkohus ikkagi sama teo alusel esitatud hagi sisuliselt läbi vaatama, ja kui see tsiviilseaduste järgi kuulub rahuldamisele, siis ka rahuldama. Kriminaalkohus süüküsimuse otsustamisel, eitades süüdistuse aluseks võetud teos kriminaaldelikti, teatavasti ei kaalu ega olegi kohustatud kaaluma ka kehtivate seaduste järgi küsimust, kas tähendatud tegu on siiski tsiviildelikt, millest tekkinud kahjusid on õigus kannatanul tsiviilseaduste põhjal tsiviilkohtu korras nõuda. Kui aga tegelikult võivad esineda juhud, mil võib tsiviilkohtule esitada sama hagi, mis jäeti kriminaalkohtus läbi vaatamata kohtualuse õigeksmõistmise tõttu, siis peaks olema ka õigustatud eelnõu § 9 võetud seisukoht, et kohtualuse õigeksmõistmise tõttu läbi vaatamata jäetud hagi võib esitada tsiviilkohtule. Arvesse võttes kehtiva KKS § 30 tunnustatud seisukohti on küll õige, et mitte igal juhul ja iga hagi, mis jäetakse kohtualuse õigeksmõistmise korral kriminaalkohtus läbi vaatamata, ei ole mõtet muutmata kujul, õigemini, samal alusel esitada tsiviilkohtule. Kui KKS koostajad on ette näinud võimaluse kriminaalkohtus kohtualuse õigeksmõistmise tõttu läbi vaatamata jäetud hagi esitamiseks tsiviilkohtule, siis nähtavasti on nad eeskätt mõelnud niisuguseid hagnosisid, mis võivad tsiviilkohtus rahuldamist leida, ja kui nad selle võimaluse on tunnistanud üldreegliks, siis vist küll selle tõttu, et nad on eelnõust välja jätnud kehtiva KKS §§ 30 ja 31 ega ole tahtnud KKS-s lahendada tsiviilkohtu kompetentsi küsimust, ja nimelt, missugustes küsimustes ja missuguses ulatuses peab tsiviilkohus

tunnustama kriminaalkohtu seisukohti. Kui KKS eelnõu kehtimapanemiseks peaks kehtiva KKS §§ 30 ja 31 muutmatult üle võetama TKS-sse, ka siis ei oleks kõnesolev KKS eelnõu § 9 seisukoht vastuolus TKS-ga, sest see seisukoht vastab täiel määral TKS § 7 seisukohale.

Mis puutub aga küsimusse, kuivõrt kehtiva KKS § 30 tunnustatud seisukohad on üldse õiged ja otstarbekohased, siis võib selle üle palju vaielda. Mina isiklikult küll eelmõistu sellel määral, kui see on tunnustatud kehtiva KKS § 30, õigeks ei pea, ja minu arvates tuleks seda vähemalt teataval määral revideerida, sest praeguses redaktsioonis ei võimalda see eeskiri süüteoga tekitatud kahjude eest tsiviilkohtul tasu välja mõista ka niisugusel juhul, kui pärast kohtualuse õigeksmõistmist ilmnevad uued asjaolud, mis ilmesti tõendavad, et süüdistuse aluseks olnud süütegu on siiski õigeksmõistetud kohtualuse poolt korda saadetud, kuna kehtiva KKS §§ 21 ja 22 (eelnõu §§ 20 ja 21) juhatusel ei saa tema suhtes enam kriminaalasja uuesti üles võtta ja hagi rahuldamist takistavat kriminaalkohtu otsust muuta. Minu arvates ei võiks säärasel juhul süütegija vabanemine teenitud karistusest vabastada teda ka veel tsiviilvastutusest, sest see oleks ülekohus süüteost kannatanu vastu.

Eelnõu § 584 oluline mõte seisab selles, et ta lubab hagejal ringkonnakohtule alluvais asjus esitada apellatsioonkaebust ainult kohtualuse süüdimõistmise korral ja taotella selle otsusega ringkonnakohtu otsuse muutmist ainult nendes osades, mis puutuvad haggisse. Ekslik oleks arvata, et selle redaktsiooni järgi ei või hageja apellatsioonkaebuses puudutada hagi aluseks olevaid küsimusi, mille nii või teisiti otsustamisest võib oleneda hagi rahuldamine või mitterahuldamine, sest § 584 on ju sõnaselgesti öeldud, et hagejal on õigus apellatsioonkaebust esitada otsuse kõigi nende osade kohta, mis puutuvad haggisse, tähendab, ta võib taotella apellatsioonkaebuses otsuse kõigi nende osade muutmist, millest on hagi otsustamine. Nähtavasti on hr. Jucumi eksiarvamusele viinud kehtiva KKS § 859 redaktsioon, mille lõpus on muu seas tähendatud, et otsuse muude osade vastu võib hageja vaielda ainult siis, kui nendega rikutakse tema õigusi kahju-tasu peale. Ka vene tekstis on see lõpplause, minu arvates, täiesti üleliigne, sest sama mõtet sisaldab ka esimene osa. Ekslik on arvamus, et eelnõu § 831 järgi peab hageja, kui

ta esineb süüdistajana, igal juhul eraldi hagi jaoks apellatsioonkaebusega esinema. § 831 tekst on järgmine: „Süüteost kannatanul, kes esineb ka tsiviilnõudjana, on õigus esitada apellatsioonkaebust tsiviilnõude kohta eraldi apellatsioonkaebusest süü ja karistuse küsimuse kohta ainult kohtualuse süüdimõistmise korral.“ Sellega ei kohusta see eeskiri põrmugi hagi kohta eraldi esitama apellatsioonkaebust, vaid just vastupidi piirab eraldi esitamise võimalust ja lubab seda ainult süüdimõistva otsuse korral.

Kas eelnõu § 601 toob kaasa üllatust või mitte, oleneb täiel määral sellest, kuidas kellessegi kehtivas korras tehtud muudatused mõjuvad. Kes on veendunud, et kehtiv kord on kõige õigem ja parem ja et seda kunagi ei muudeta, see üllatub muidugi, kui ootamata teada saab, et see siiski muudetud on. Kes säärasel arvamusel aga ei ole, see võtab niisuguse muutmise, mis tema veendumuse järgi õige ei ole, vastu ainult arvustavalt. Ekslik on arvamus, nagu oleks § 601 vastuolus § 610-ga. Neid eeskirju võrreldes võib küll öelda, et § 601 eeskiri on erand § 610 eeskirjast, mitte kunagi aga, et nad on vastuolus. § 601 eeskiri on erand § 610 eeskirjast, samuti kui § 611 teise ja kolmanda lõike eeskirjad. Samuti ei ole ka § 601 kuidagi vastuolus § 584-ga, vastupidi § 584 eeskiri just õigustab § 601 olemasolu, sest § 601 ei annuleeri sugugi § 584 mõtet, mis seisab selles, et hagi ei või kohtualuse õigeksmõistmise korral saada iseseisvat ja omaette käiku kriminaalkohtus.

Hr. Jucum seab küsimuse, kas Kohtukoda teise kohtuastmena võib ilma esimese kohtuastme otsuseta hagi sisuliselt arutada, sest § 612 järgi Kohtukoja otsuses tuleb täpsalt ära tähendada, missugustel alustel ta kinnitab või muudab täielikult või osaliselt ringkonnakohtu otsuse, ja nimelt, millega ta asendab muudetud otsuse. Arusaamatuks jääb selle küsimuse mõte, sest kui seadus sõnaselgesti ütleb, et ta võib ja peab seda tegema, siis ei tohiks vist kuidagi tekkida küsimust, kas ta võib seda. Või arvab hr. Jucum, et Kohtukoda, arvestades § 612, ei mõista säärasel juhul kirjutada otsust hagi kohta. Näib, et kuigi täpsalt jälgida § 612 eeskirju, ei tohiks Kohtukojale erilisi raskusi tekitada otsuse kirjutamine, sest ka kohtualuse õigeksmõistmise korral ringkonnakohtus hagi kohta otsus formaalses mõttes tehakse, ja nimelt kirjutatakse otsuses „tsiviilnõue läbi vaatamata

jätta“, ja selle muudabki siis Kohtukoda kohtualuse süüdimõistmise korral ja kirjutab selle asemel otsuse hagi rahuldamise või tagajärjeta jätmise kohta. Säärane ringkonnakohtu otsus hagi kohta ei ole muidugi otsus materiaalses mõttes, sest ringkonnakohus kohtualuse õigeksmõistmise korral hagi ei aruta ja sisuliselt hagi kohta seisukohta ei võta. Sellele vastuseks võiks aga küsida, kas kehtiva korra puhul, mille järgi kohtualuse õigeksmõistmise korral kirjutatakse otsuses „kahjutasunõue tagajärjeta jätta“, kohus sisuliselt hagi rohkem saab arutada, ja kas see ei ole niisamuti hagi kohta otsus formaalses mõttes. Lause kohta, nagu võtaks säärane talitusviis kohtualuselt võimaluse hagi rahuldamise korral edasi kaevata apellatsiooni korras, peab tähendama, et ka praeguse korra juures, kui hagi esimeses astmes jäetakse tagajärjeta kohtualuse õigeksmõistmise tõttu ja hageja apellatsioonkaebuse põhjal rahuldatakse teises astmes, puudub kohtualusel apellatsiooni korras kaebamise võimalus ja seda võimalust on üldse raske kujutella säärasel juhul kahes sisulises astmes.

Hr. Jucumil tekib veel kahtlus selle kohta, kas Kohtukoda otsustab hagi ka sel korral, kui ringkonnakohtu õigeksmõistva otsuse peale antud apellatsiooniprotest jäetakse tagajärjeta, sest § 610 ei olevat see sõnaselgesti lahendatud. Näib, et seda küsimust ei ole sugugi tarvis puudutada § 610-s, sest see on juba lahendatud § 9-s, milles öeldakse, et kohtualuse õigeksmõistmise korral jäetakse hagi läbi vaatamata. Arusaamatuks jääb, mispärast hr. Jucum kahtleb selles, et § 602 juhatusel tuleb teade saata hagejale ka siis, kui tema hagi arutusele tuleb § 601 korras, ja et tal on õigus asjaarutamisest osa võtta. § 602 tekst ei tohiks nendes küsimustes jätta mingit kahtlust.

5. Eelnõu § 25. Peab tunnustama, et tähendatud eeskirja redaktsioon on teataval määral raskepärane ja seepärast tuleb teda õietimõistmiseks tähelepanelikult ja mõttega lugeda. Siiski ei peaks aga mingisuguseid raskusi tegema selle eeskirja õietimõistmine, kui ka veel läbi lugeda sellele eeskirjale lisandatud seletuskiri. Tähelepanelikul lugemisel ei saa seda eeskirja kuidagi sääraselt mõista, nagu seda hr. Jucum mõistab. Hr. Jucumi arvates tuleks selle eeskirja tekstist kustutada sõnad „või laimus“ ja „või laimu“, ning „mõne süüteo“ asemele panna sõnad „mõne kannatanu kae-

buseta jälititava süüteo“, sest eelnõu redaktsioonis takistavat see eeskiri laimaja vastu üldse kriminaaljälitamist niisugusel juhul, kui laimu põhjal, mille aineks on mõne süüteo kordasaatmine, selle süüteo kohta kellegi poolt üldse kriminaaljälitamist ei alata, eriti aga juhul, kui selle süüteo kohta kriminaaljälitamise algatamine oleneb süüteost kannatanust ja viimane seda ei algata. Et hr. Jucum sääraselt § 25 eeskirja mõistab, järeldub tema parandusettepanekust ja tema poolt esitatud järgmisest näitest: „On ju selge, et kui keegi kellegi naisisiku kohta levitab teateid, nagu oleks teda vägistanud isik A., siis kellelgi pole õigust laimatud naisisiku kaebuseta süüdistust tõsta tema vägistamises A. vastu, kuid kahtlemata peab sel naisisikul õigus olema tõsta süüdistust laimus valeteadete levitaja vastu.“ Näib, et samal arvamusel on olnud ka eelnõu koostajad, sest § 25 järgi kahtlemata laimatud naisisikule see õigus kuulub ja seetõttu hr. Jucumi arvamus, nagu poleks näiteks esitatud naisisikul seda õigust ja nagu tuleks selle õiguse tunnustamiseks § 25 teksti muuta, on ekslik. Eelnõu § 25 järgi ei ole laimaja vastu kriminaaljälitamist õigust alustada ja alatud jälitamine kuulub seistamisele ainult sel juhul, kui laimuga on levitatud teateid mõne süüteo kordasaatmise kohta ja kui selle süüteo kohta on ka kriminaaljälitamine alustatud. Kui aga selle süüteo kohta kriminaaljälitamist alustatud ei ole, siis ei ole § 25 järgi ka mingisuguseid takistusi laimaja vastu jälitamise algamiseks ega jätkamiseks. Muu seas on eelnõu § 25 tõlge Vene KKS eelnõust⁴.

6. Karistuste koostamine ja liitmine. Mis puutub hr. Jucumi ettepanekusse §§ 33 ja 42 tekstide täiendamise suhtes, siis tekib küsimus, kas säärase täienduse sissevõtmine ei teeks takistusi ka ühes ja samas otsuses määratud mitme karistuse koostamiseks enne otsuse jõustumist, mis vaevalt oleks otstarbekohane. Teatavasti toimub sagedasti ühe ja sama isiku poolt kordasaadetud mitme süüteo jälitamine ühes menetluses ja tehakse vormiliselt ka ühine otsus, kui need süüteod alluvad kõik samale kohtule ja nende korraga arutamine on otstarbekohane. Säärast võimust ei takista ka KKS eelnõu. Tegelikult sisaldab aga nii-

⁴ Vt. V. KKS eelnõu lk. 392 ja seletuskiri selle juurde lk. 192—194, mõlemad Senati trükikoja väljaanded 1900. a.

sugune ühine otsus mitut otsust ja nimelt iga süüteo kohta eri otsuse eri karistusega, mis kohe otsuse tegemisel, tähendab, enne otsuse jõustumist, koostatakse. Kahtlemata on säärane kord väga otstarbekohane. Kui aga § 42 sõnaselgesti ette näha, et koostada võib ainult jõustunud otsusega määratud karistusi, siis võib tekkida väga vaieldav küsimus, kas ka ülalkirjeldatud juhul võib karistusi enne otsuse jõustumist koostada. Mis puutub aga karistuste liitmisse, samuti ka mitme kohtu või ka ühe ja sama kohtu eraldi olevate otsustega määratud karistuste koostamisse, siis peaks seda vist küll igal juhul pärast otsuste jõustumist tegema. Näib aga, et ka sellest võiks otstarbekohasuse seisukohast lähtudes teatava erandi lubada, näiteks lubada koostada või liita varem jõustunud otsustega määratud karistusi koostaja või liitja kohtu poolt viimase otsusega määratud karistusega kohe viimase otsuse tegemisel ja samas viimases otsuses. See erand oleks otstarbekohane selle tõttu, et ta võimaldaks mõnel juhul karistust rutemini täitmisele pöörata, kuna vastasel korral tuleb ära oodata eraldi ka koostus- või liitotsuse peale apellatsioon- või kassatsioonkaebuse tähtaeg. Säärasel juhul oleks aga viimase sisulise ja ka koostus- või liitotsuse apellatsioon ja kassatsioon ühine. Tegelikult võib muidugi säärase erandi kohaldamise võimalus võrdlemisi harva esineda, kuid mõnel juhul siiski, näiteks, kui viimast otsust teeb § 33 juhatusel kõrgem kohus, või § 42 juhatusel sama kohus, kelle varemad otsused on jõustunud. Mitme üheliigilise kohtu otsusega määratud karistuse koostamisel ja liitmisel muidugi selle erandi kohaldamine ei ole üldse võimalik, sest enne kõigi otsuste jõustumist ei ole teada, kellele koostamine või liitmine allub.

7. Ei saa vastu vaielda hr. Jucumi poolt soovitatud § 346 täiendusele. Eriti oleks see täiendus aga soovitatav ja vajalik sel juhul, kui tunnustada ülaltähendatud erandi võimalust karistuste koostamiseks või liitmiseks enne kõigi kohtuotsuste jõustumist. Muidugi peaks hr. Jucumi poolt soovitatud eeskiri olema ka kehtiv jaoskonnakohtu suhtes, väga küsitav aga on, kas süsteemilt on õige seda sisse võtta § 743 täiendusena.

8. Jääb täiesti arusaamatuks, millest hr. Jucum teeb järelduse, et kehtiva KKS § 63 kohustab kohtunikku enne asja sisulist arutamist välja kutsuma süüalust selleks, et

temale selgitada, milles tema süüdistus seisab ja missugused tõendid on esitatud tema vastu, mis oleks analoogiline üldkohtule alluvais asjus süüdistusakti kätteandmisega. Kehtiva KKS § 63 on järgmine: „Päev ja tund, mis on määratud süüaluse ilmumiseks, tuleb teatada süüdistajale.“ Kui arvesse võtta, et see eeskiri on paigutatud eeskirjade hulka, mis määravad poolte ja tunnistajate asjaarutamisele kutsumise korra, ja võrrelda seda eeskirja §§ 60, 61, 62 ja 64 eeskirjadega, siis ei tohiks jääda mingit kahtlust, et see eeskiri sisaldab ainult kohustist asja arutamise päevast teatada ka süüdistajale. Nagu peaks kohtunik § 63 põhjal süüalusele enne sisulist asja arutamist süüdistuse esitama või süüdistusest teatama analoogiliselt süüdistuse esitamisega uurimisel või süüdistusakti kätteandmisega, seda ei saa sellest paragraafist kuidagi välja lugeda. Ja vaevalt oleks säärane kord jaoskonnakohtus katkestatava protsessi puhul kõigis asjus üldse vajalik ja otstarbekohane, sest ta kujuneks välja rohkem vormi täitmiseks ja isegi protsessi venitamiseks. Kui mõnes asjas aga see peaks otstarbekohane olema, siis igatahes eelnõu ei tee takistusi enne tunnistajate väljakutsumist ainult pooli välja kutsuda. Näiteks erasüüdistuse asjus peaks sääraselt üldreeglina toimetama ja ka neis avaliku süüdistuse asjus, milles on arvata, et süüalune ennast süüdi tunnistab.

9. Avandus ja uurimine. Eriti halvaks panevalt suhtub hr. Jucum nendesse muudatustesse, mis on eelnõus tehtud avanduse ja uurimise alal, ja annab mõista, nagu oleksid kehtiva KKS seisukohad sel alal palju õigemad ja otstarbekohasemad kui eelnõus tunnustatud seisukohad ja kord. Ma ei taha väitma hakata, nagu oleksid eelnõus võetud seisukohad ja kord kõige õigemad ja otstarbekohasemad, kuid teiselt poolt ei saa ma nõustuda ka hr. Jucumi arvamusega, nagu oleksid need kuidagi halvemad kehtiva KKS omadest. Põhjendused, miks kehtiva KKS seisukohad ei saa olla otstarbekohasemad eelnõu seisukohtadest, on pikemalt toodud eelnõu seletuskirjas ja seepärast ei pea ma vajalikuks neid siinkohal korrata. Täiendusena võiks siinkohal tähendada, et säärast uurimisinstituuti, nagu on ette nähtud kehtivas KKS-s, ei ole kuski mujal kui ainult nendes riikides, kes on pärinud Vene 1864. a. KKS ega ole jõudnud selle asemel seni veel uut kehtima panna. Hr. Jucum, suhtudes eitavalt politseiavanduse legaliseerimisse, nähtavasti lähtub

seisukohast, et kõiki toiminguid, mis toimetatakse kriminaal-jälitamisel tõendite kogumiseks enne süüaluse kohtu alla andmist, tuleb lugeda kohtulikkudeks toiminguteks. See seisukoht on aga ekslik, sest jälitamistoimingute ülesandeks enne süüaluse kohtu alla andmist on eeskätt ikka ainult andmete kogumine süüdistajale kohtu alla andmise küsimuse lahendamiseks. Näib, et säärase mõtte on ka eelnõu uurimisele andnud § 73 eeskirjaga, milles on tähendatud, et uurimine on sunduslik süüaluse kohtu alla andmiseks. Õige on, et mõningaid enne süüaluse kohtu alla andmist kogutud tõendeid tuleb ka kohtus sisulisel asjaarutamisel arvestada, ja nimelt niisuguseid, mida kohtul ei ole võimalik algallikas kontrollida, kuid sellest ei tohiks veel järeldust teha, nagu oleksid kõik enne süüaluse kohtu alla andmist kogutud tõendid kohtulikud tõendid, mida seetõttu tohiks ainult uurija-kohtunik koguda. Sellest seisukohast lähtudes oleks ehk õige nõue, et uurija-kohtuniku poolt kogutaks igal juhul või vähemalt igal võimalikul juhul kõik need tõendid, mida ei ole kohtul enam võimalik sisulisel asjaarutamisel algallikas kontrollida. Puudub aga igasugune põhimõtteline alus ja otstarve nõuda, et ka kõik tunnistajad, kelle öeldistel võib olla tähtsust ka kohtus sisulisel asjaarutamisel, peaks küsitlema ka uurija-kohtunik. Eriti mõttetu ja mitmeti kahjulik on nende kahekordne küsitlemine, enne politsei ja siis kohtu-uurija poolt, nagu see meil kehtiva KKS alusel välja kujunenud korra järgi enamiku asjade puhul toimub. Nagu eelnõu seletuskirjas (lk. 185) väga õieti on tähendatud, on see 1) asjatu tööjõu kulu, 2) liigne tunnistajate vintsutamine ja 3) venitab ka äärmiselt asjade edasiliikumist. Eelnõu kahtlemata kõrvaldab suurel määral need kehtiva korra pahed, kuid võimaldab ka põhjalikku uurimist uurija-kohtuniku poolt neis asjus, milles see vajalikuks osutub. Eelnõu kiirendab lihtsamais asjus tunduvalt asjade kohtusse jõudmist ja annab loodetavasti ka tunduva tööjõu kokkuhoiu. Tahaks uskuda, et hr. Jucum on minuga ühel arvamusel vähemalt selles, et seda tööjõudu, mis kehtiva korra puhul suurel määral asjata kulutatakse uurimise toimetamiseks, on palju otstarbekohasem ja õigusemõistmise huvidele kasulikum ümber paigutada õigusemõistmise teistele aladele, näit. üksikkohtunikkude koosseisu suurendamiseks, kes praeguse töökoorma juures on sunnitud tööd tegema puhtmehaaniliselt,

ilma et neil aega oleks küllaldaselt asjadesse süveneda. Arvatavasti neil motiividel on ka Vabariigi Valitsus oma otsusega 4. nov. 1930. a. tunnistanud politseiavanduse legaliseerimise vajalikuks.

Kui venelased juba enam kui viiskümmend aastat tagasi lubasid kaunis paljudes asjades süüalust uurimiseta kohtu alla anda (KKS § 545) ja 1900. a. eelnõus selle võimaluse veel palju laiemas ulatuses ette nägid, ja kui praegu kehtiv eestiaege seadus 1919. a. (RT nr. 5—1919) kõigis asjus lubab süüalust uurimiseta kohtu alla anda, siis ei tohiks avanduse legaliseerimist niisugusel kujul, nagu see on läbi viidud eelnõus, nii väga kardetavaks pidada õigusemõistmise huvidele, sest eelnõu järgi käivad kõik üldkohtule alluvad asjad kohtu-uuriija käest läbi, kellel on võimalus vajaduse korral avandust täiendada kas omal algatusel, prokuratuuri esindaja nõudmisel või süüaluse palvel. Vaevalt maksab ka karta, et prokuratuuri järelevalve avanduse toimetamisel saaks passiivne olla, kui prokuratuuril tuleb avanduse andmetel süüdistust tõsta ja nendel andmetel võetud seisukohti kohtus kaitseda.

Riigikogu tegelus.

Riigikogu 1933. a. maikuu tegeluse ülevaade.

I. Esitatud eelnõud. Maikul esitas Vabariigi Valitsus Riigikogule järgmised eelnõud, mis Riigikogu juhatuse poolt määrati:

1. Rahaasjanduse komisjoni: 1. Koolimajade ehitusfondi seaduse muutmise ja täiendamise seadus. 2. Tollipõhitariifide seaduse muutmise seadus. 3. Eesti-Läti-N. S. V. Liidu vahelise reisi- ja kaubaveo raudteotseühenduse konventsiooni lõpetamise kokkuleppe kinnitamise seadus. 4. Eesti-Leedu kaubandusliku kokkuleppe muutmise protokollide kinnitamise seadus. 5. Pikalaenu panga põhikirja täiendamise ja muutmise seadus.

2. Üldkomisjoni: 6. Rahvusvahelise laadijoone konventsiooniga ühinemise seadus. 7. Välisriikidega sõlmitud kaubanduslike kokkulepete muutmise protokollide esialgselt maksmapanemise seadus. 8. Vabamüügi apteekide avamise seaduse muutmise seadus. 9. Rahva tervishoiu korraldamise seaduse täiendamise seadus. 10. Mõne välisriigiga sõlmitud kaubanduslike kokkulepete muutmise protokollide esialgselt maksmapanemise seadus.

Riigikoguliikmete poolt algatati: 11. Maakorralduse seaduse muutmise ja täiendamise seadus -- J. Perens'i ettepanek,

antud maakomisjoni. 12. Eesti kodanikkude ja juriidiliste isikute välismaal olevate varade registreerimise ja korraldamise seadus — J. Teemandi ja O. Puki ettepanek, antud üldkomisjoni. 13. Aruandvate ettevõtete järelevalve seadus — J. Teemandi ja O. Puki ettepanek, antud üldkomisjoni. 14. Avalikkude algkoolide seaduse muutmise seadus — J. Holberg'i, E. Liiviku ja R. Vreeman'i ettepanek.

II. Vastuvõetud seadused. Maikuul võttis vastu Riigikogu järgmised seadused:

1. Rahaasjandusekomisjoni ettepanekul: 1. Põllumajanduse võlgade ümberlaenutamise seadus (23. V 33). 2. Maal asuvate kinnisvarade maksuseadus (30. V 33).

III. Komisjonide tegevus. Rahaasjandusekomisjon võttis vastu Maal asuvate kinnisvarade maksu seaduse, arutas Teravilja kaitse, Eesti Panga põhikirja muutmise, Eesti Maapanga põhikirja muutmise ja Pikalaenupanga põhikirja muutmise ja täiendamise seaduse eelnõusid. Üldkomisjon võttis vastu Konsulaarseaduse. Maakomisjon arutas Maamõõdu seadust.

IV. Vabariigi Valitsus. Riigikogu kutsus 18. mail 1933 ametisse uue Vabariigi Valitsuse J. Tõnisson'i juhtimisel. Uus valitsus nimetab end üleminekuaja töökabinetiks. Ametisse valitud kabinet lubas esitada Riigikogule oma tegevuse alused, nagu see oli toimunud eelmise valitsuse (K. Pätsu töökabineti) ametisse astumisel. Põllumajanduse võlgade ümberlaenustamise seaduse teisel lugemisel soovis riigivanem J. Tõnisson esitada Riigikogule need lähtekohad, mis valitsus tegevusele asudes endale seadnud. Riigivanem aga pidi deklaratsiooni või seletuste ettekandmise opositsiooni obstruktsiooni tõttu katkestama. Pärast seda ei teinud valitsus uut katset esineda deklaratsiooniga Riigikogu ees.

V. Põllumeestekogude rühma moodustamine. Ühisest Põllumeestekogude ja põllumeeste, asunikude ning väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühmast astusid 18. mail 1933 välja 17 riigikoguliiget vanapõllumeest ja moodustasid Põllumeeste kogude Riigikogu rühma. Eesotsas K. Einbund'iga jäid 7 riigikoguliiget endise päritoluga koguderühmast edasi ühisesse Põllumeeste kogude, põllumeeste, asunikude ja väikemaapidajate koonduse Riigikogu rühma.

VI. Riigikogu esimehe vahetus. Riigikogu esimehe J. Tõnisson'i asemele, kes valiti riigivanemaks, valis Riigikogu 18. mail 1933 uueks Riigikogu esimeheks K. Einbund'i.

VII. Ankeetkomisjoni valimise küsimus. J. Tõnisson'i kabineti ametisse astumise päeval esinesid opositsioonist 27 riigikoguliiget nõudmisega, valida ankeetkomisjoni erapankadele riigikassa arvel ja riiklikkudest pankadest antud toetussummade ja krediitide kasutamise selgitamiseks. See ettepanek ei saanud aga Riigikogus

30. mail 1933 tarvilikku enamust. Poolt oli 41 riigikoguliiget, vaja on aga ankeetkomisjoni moodustamiseks 51 liikme pooltolemine.

VIII. Korralise istungijärgu lõpetamine. Riigikogu V koosseisu korraline (II) istungijärk, mis algas 3. oktoobril 1932, lõpetati 30. mail 1933 Riigikogu teisel koosolekul. Vaheajal jäid töötama välis-, riigikaitse- ja redaktsioonikomisjon.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

Kas on Eesti riiklikkudel võimudel veel pärast 1925. a. 19. augustil sõlmitud ja 1926. a. 25. märtsil vastu võetud Alkoholi kaupade salaveo vastu võitlemise konventsiooni, selle lõpp-protokoll ja Eesti, Soome ning Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu vahelise kontrollvööde kokkuleppe kinnitamise seaduse jõusseastumist õigus laevu konventsiooniga ühinenud riikide lipu all, mis Iseäralise piirikaitse korpuse seaduse § 5 ette nähtud 12-verstases tollivöö-piirkonnas tabatakse ja salaalkoholi toimetamises Eestisse kahtlased on, kinni võtta ja niisuguse laeva abil alkoholiga salakaubitsejaid Eesti seaduste järgi vastutusele võtta siis, kui need laevad seisavad Balti mere või Soome lahe selles osas, mis eelmainitud 1925. a. Kokkuleppe § 2 järgi on määratud merisõiduteede alla Vene sadamaist Balti merele ja vastassihis?

Vastus: jaatav.

1925. a. 19. augusti Alkoholikaupade salaveo vastu võitlemise konventsioonist ja selle juurde kuuluvast lõpp-protokoll ja Kontrollvööde kokkuleppe määrustest (RT nr. 38 — 1926) selgub, et see konventsioon Saksamaa, Taani, Eesti, Soome, Läti, Leedu, Norra, Poola, Danzigi, Rootsi ja NSVL vahel on sõlmitud, nagu see tema sissejuhatuses öeldud, „soovides alkoholi kaupade salavedu maana suruda ja arvesse võttes, et see salavedu on hädaohtlik avalikule kõlblusele ning et tema vastu peab võitlema kõigi võimalikkude abinõudega ja et seda sihti võib saavutada kõige otstarbekohasemalt rahvusvaheliste kokkulepetega“. Selle konventsiooni art. 9 järgi kohustuvad lepinguosalisel mitte takistusi tegema sellele, et igäüks neist võtab tarvitusele omad seadused laevade kohta, mis ilmsesti salaveoga tegemist teevad vöö piirides, mis ulatub kuni 12 meremiilini kindla maa või saarte rannast edasi, kui laeva, mida kahtlustatakse salaveos, kohatakse ülalnimetatud laiendatud vöös ja kui ta pääseb väljapoole seda vööd, võivad selle maa võimud, kellele see vöö kuulub, teda taga ajada ka vabal merel väljaspool seda vööd ja temaga

talitada, nagu nad oleksid talitanud vöö enese piirides; ja sama artikli lõpus öeldakse, et need eeskirjad on vastu võetud, ilma et nad puudutaksid seisukohta, millele iga lepinguosaline omaette asunud juriidiliste põhimõtete alal, mis käivad territoriaal- ja tollivööde kohta. Lõpp-protokollis on NSV Liidu delegaat deklareerinud, et tema valitsus kiidab konventsiooni tingimused heaks tingimusel, et ühel ajal astuks jõusse ka Kokkulepe Eesti, Soome ja Vene tolliterritooriumide kohta Soome lahes, mispeale protokollis lõpus mainitud kolme riigi delegaadid deklareerivad, et nad on vastu võtnud kokkuleppe Soome lahe territooriumide jaotuse kohta, missugustel tolliõigused võitluse alal alkoholi salaveo vastu tuleb kehtima panna artikkel 9 mõtte kohaselt — nende kolme rannariigi poolt. Kokkuleppe § 2-s määratakse, et selles ette nähtud kontrollvööd ei laiene rahvusvahelistele merisõiduteedele, mis lähevad NSVL-u sadamaist Balti merele ja vastassihis, väljaspool Soome praeguste territoriaalvete piirkonda, ning mille täppis seis määratakse kindlaks kolme huvi-osalise riigi ekspertide poolt ning et eelnimetatud meriteede kohta võetakse tarvitusele rahvusvahelises õiguses tunnustatud põhimõtted merede vabaduse kohta. Ligemalt määrati selle vaba veevöö kui rahvusvahelise meritee piirid kindlaks 1926. a. 22. aprilli ekspertide protokolliga, mis Eesti valitsuse poolt 22. dets. 1926. a. heaks kiideti.

Riigikohtu üldkogu leiab, et ülesseatud küsimuse lahendamisel on mõõtuandev 1925. a. 19. augustil sõlmitud konventsioon, selle lõpp-protokoll ja kokkuvõtte, aga mitte ekspertide protokoll 22. augustist 1926. a. Viimane ainult määrab geograafilistes mõõtudes kindlaks selle Soome lahe basseini keskosa täpsa seisu, mis kuulub mainitud kokkuleppe järgi rahvusvaheliste meriteede alla selles lahes NSVL-u sadamatest Balti merre ja vastassihis, seepärast ei ole ekspertide protokollis väljendusel muus osas (§ 1), nagu ei laieneks üldkonventsioonis ette nähtud järelevalve nendele teedele, ühtki tähendust, sest ekspertide hooleks võis olla ja oli kokkuleppe § 2 järgi jäetud ainult fikseerida rahvusvaheliste vabade meriteede piirkonna seis, aga mitte selles piirkonnas valitseva režiimi normimine; viimane ülesanne kuulub ja võis kuuluda ainult Riigikogule, või kui seda tehakse rahvusvaheliste lepingute varal, Vabariigi Valitsusele Riigikogu kinnitamisel (Põhiseadus § 35 ja § 60 p. 3).

Pöördudes konventsiooni ja kokkuleppe tähenduse arutamisele, leiab Riigikohus, et neid mõlemaid tuleb koos tervelt kehtivateks lugeda, nagu seda kokkuleppe § 3 iseäranis kinnitatakse. Konventsiooni sihiks oli *expressis verbis* määratud võitlemine alkoholikaupade salaveo vastu konventsioonist osavõtjatesse riikidesse, ja tähtsamaks abinõuks selles võitluses pidi olema artikkel 9 eeskiri, et lepinguosalisel üksteisele mitte takistusi ei tohi teha sellele, et iga-

üks neist võtab tarvitusele oma seadusi laevade kinnipüüdmiseks, mis ilmselt salaveoga tegemist teevad, kuni 12 meremiili ulatuses oma mannermaa või saarte rannast, õigusega, kui laeva on kohatud niisuguses vöös, teda taga ajada ka väljaspool seda vööd ulgumerel ja temaga talitada, nagu oleks ta tabatud vöö enese piirides. Seejuures ei võinud samal ajal Eesti, Soome ja NSVL-u vahel sõlmitud kokkuleppe (akord) siht olla vastupidine, s. o. paralüseerida konventsiooni või vähendada Soome lahes asjaosaliste rannariikide õigusi võitluses alkoholiga salakaubitsemise vastu mainitud 12-miilises ulatuses nende riikide mannermaa või saarte piirilt ühes selles piirkonnas tabatud salaveos kahtlaste laevade tagaajamisega ja väljaspool seda piiri, vaid selle siht oli korraldada merisõitude küsimus NSVL-u sadamatest Balti merre ja vastassihis, sest need teed langesid suures osas konventsioonis tunnustatud laiendatud kontrollvööde piirkonda. Siinjuures peab tähendama, et kokkuleppe § 2 on redaktsiooniliselt silmanähtavalt ebaõnnestunud, kui ta räägib, et käesolevas kokkuleppes ette nähtud kontrollvööd ei laiene rahvusvaheliste merisõitude peale Soome lahes lääne pool Greenw. 27° meridiaani väljaspool Soome praeguste territoriaalvete piirkondi, sest et kokkuleppes üldse ei määratelda kontrollvööd lääne pool Greenw. 27° ei Soome, NSVL-u ega Eesti rannavetes. Kuid vaatamata sellele redaktsioonilisele puudusele on paragraafi tuum siiski selge: kõneldes kontrollvöö mittelaienemisest rahvusvahelistele merisõitudele väljaspool Soome praeguste territoriaalvete piirkonda ja NSVL-u sadamaist Balti merele ja vastassihis minevate merisõitude vabakstunnistamisest rahvusvahelises õiguses tunnustatud põhimõtetel merede vabaduse kohta, taheti siin kindlustada vabadus korrapärasele ehk legaalsele merisõidule veevöös NSVL-u sadamatest Balti merele ja vastassihis.

(RkhÜ toim. nr. 78 — 1932.)

P. K.

Administratiiviosakond.

Kas raudteejaama einelauale määratud trahterimaks võib aasta kestel muutuda?

Vastus: jaatav.

Trahteriärde liikide täiendamise ja omavalitsusele trahterimaksu tulude kindlustamise seaduse (RT 105 — 1928) § 25 p. 1 järgi raudteejaamade einelaudadele ei või määrata trahterimaksu rohkem kui 50% einelaua eest makstava rendi summast. Nagu sama seaduse § 25 tekstist nähtub, esineb raudteejaamade einelaudade maksustamine trahterimaksuga linnavalitsuse kasuks erandina üldisest korrast ja erineb teistest trahteriärde maksustamisest selle poolest, et temalt võetava trahterimaksu suurus ei olene selle maksu

jaotusest äride vahel, mis peab teataval ajal läbi viidama, vaid einelaua eest makstava rendi suurusest, s. o. sellest, kui palju einelaua eest tegelikult renti tasutakse. Et raudteejaamade einelaudadelt võetav trahterimaks on seoses einelaua eest makstava rendi summaga, siis see maks, juhul, kui renti alandatakse või kõrgendatakse, vastavalt kas alaneb või tõuseb. Seepärast erinevalt üldisest trahterimaksust, mis jaotamise teel määratakse kogu aasta peale kindlaks, võib selle maksu suurus aasta kestel muutuda, kui muutub makstav einelauarent, mispärast selle maksu ettemääramiseks kogu aasta peale koos üldise trahterimaksu määramisega enne maksuaasta algust ei ole seaduslikku alust.

(Rkha toim. nr. 408 — 1933.)

Kas Linnade sissetulekute jne. seaduse § 103 tuleb kohaldada ka jahtide ja mootorpaatide kohta?

Vastus: eitav.

Ekslik on arvamus, et Linnade sissetulekute jne. seaduse §§ 102 ja 103 tuleks võtta ühiselt, sest viimane neist olevat esimese järg ja sisaldavat määrusi ühe ja sama maksu kohta, mispärast § 103 tulevat kohaldada ka jahtide ja mootorpaatide kohta, kuigi § 103 puuduvad sõnad „jahid ja mootorpaadid“, sest nende sõnade puudumine olevat seletatav sellega, et maksuobjektide täielik loend olevat tehtud §§ 2 p. 27 ja 102 ning seda täielikku loendit ei olevat peetud tarvilikuks enam § 103, kus olevat piirdutud ainult üldmõistega — iseliikuvad sõidukid. Kui ligemalt vaadelda Linnade sissetulekute jne. seaduse §§ 102 ja 103, siis nähtub, et jahtide ja mootorpaatide maksustamisel § 103 seoses § 102-ga ei saa võtta. § 102 ütleb, et maks jalgratastelt ja iseliikuvatelt sõidukitelt, samuti ka jahtidelt ja mootorlootsikutelt (§ 2 p. 27) võetakse kõigilt, kes peavad linnas sõiduks jalgrattaid ja iseliikuvaid sõidukeid, ka samuti jahte ja mootorlootsikuid, kuna § 103 räägib, et isikud, kes on ühes linnas jalgrataste ja iseliikuvate sõidukite pealt maksu tasunud, on samast maksust vabad, kui nad sõidavad teises linnas (pri peredviženii v drugom gorode) ning on juurde lisatud § 103 teises lõikes, et maksuvõtmisel jalgratastelt ja iseliikuvatelt sõidukitelt (samodvižuštših ekipažei) kohaldatakse §§ 76—78 ette nähtud juhiseid, s. t. muu seas (§ 78), et sellelt, kes ei ole õigel ajal maksu tasunud või on tasunud väiksemal määral, nõutakse sisse tasumata summa kaherkordses suuruses. Nagu selgub ülalmainitud seaduse määrustest, ei ole õige arvamus, et § 103 olevat piirdutud ainult üldmõistega — iseliikuvad sõidukid, sest § 103 otseselt tähendab, et maksu võtmisel jalgratastelt ja iseliikuvatelt sõidukitelt kohaldatakse §§ 76—78 ette nähtud juhised (pravila). Seega § 103 üldse ei puuduta jahte ja mootor-

paate ega ütle, et maksu võtmisel jahtidelt ja mootorpaatidelt tuleb kohaldada §§ 76—78 ette nähtud juhiseid.

(Rkha toim. nr. 433 — 1933.)

Kas Vallaametnikkude palga ja tööolude korraldamise seadus (RT 69/70 — 1930) annab maavolikogudele õiguse määrata vallavolikogude ja vallavalitsuste võimkonda ja vallavalitsuste võimupiire vallaomavalitsuse ametnikkude palkamisel?

Vastus: eitav.

Küsimuses tähendatud seadus annab maavolikogudele õiguse üksnes kindlaks määrata valla valitud ja palgatud ametnikkude palga alammäära ja vallale sunduslikuks teha vallasekretäride abide ametisse võtmist, kui töörohkus seda nõuab. See seadus üldse ei anna maavolikogudele õigust määrata vallavolikogude ja vallavalitsuste võimkonda ega vallavalitsuste võimupiire vallaomavalitsuse ametnikkude palkamisel, ning vallavalitsuste võimupiiride üle vallaametnikkude ametisse võtmise alal tuleb otsustada vastavate seaduste põhjal (vt. RT nr. 97 — 1926, sead. nr. 104 § 79).

(Rkha toim. nr. 440 — 1933.)

Kas maavalitsusel on alus protesti tõsta vallavolikogu otsuse vastu, millega on määratud teatav summa vallavolikogu liikmetele päevarahadeks?

Vastus: eitav.

Ringkirjalises seletuses 2. XII 1919 nr. 2430 kõigile maavalitsustele (RT 104—1919) on juba siseministeerium täiesti õieti seletanud, et Vene Ajutise Valitsuse poolt 21. mail 1917. a. vastu võetud seaduse „O volostnom zemskom upravlenii“ § 43 juures oleva märkuse järgi (VSKK 1917 nr. 112, art. 655), mis ka meil vallaomavalitsuse asjade korraldamisel tuleb võtta seadusliku alusena juhtnõõriks, võib vallavolikogu liikmetele tasuda volikoguliikme kohuste täitmisega seotud kulusid, s. o. kulusid, mis tingitud koosolekule ilmumisest ja seal viibimisest. Vallavolikogu, kui vallaomavalitsuse määrav asutis, kelle ülesandeks on valla eelarve koostamine, võib seega ka valla eelarvesse kude all üles võtta vastava summa, mis määratud vallavolikogu liikmete faktiliste kulude katteks kohustetäitmisel. Nii ei ole maavalitsusel alust protesti tõsta vallavolikogu otsuse vastu, millega on määratud teatav summa vallavolikogu liikmetele päevarahadeks. Küll jääb aga maavalitsuse kui järelevalveasutise ülesandeks valvata selle järele, et päevarahad välja makstaks ainult eespooltähendatud seaduse mõtte kohaselt.

(Rkha toim. nr. 843 I—1932.)

M. T.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.** Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

K. Mattieseni trükikoda O./Ü., Tartu, 1933.

LÄHEMAD KAASTÖÖLISED.

S. Csekey, V. Ditmar, R. Eliaser, E. Erdmann, D. Grimm, K. Gyldenstubbé, J. Jans, H. Jucum, P. Kann, F. Karlsson, A. Luiga, J. Lõo, H. Madisson, N. Maim, A. Piip, P. Poom, M. Pung, K. Saarmann, K. Selter, M. Taevere, O. Tief, I. Tjutrumov, K. Trakmann.

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et juriidilises ajakirjas „Õigus“ avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Trükivigade vältimiseks on tarvilik, et käsikirjad oleksid kirjutatud selgestiloetava kirjaga, parandusteta ja vahelekirjutusteta; eriti soovitav masinakiri (vähemalt 3 sm laiuse vaba äärega). — Tarvitamist leiavad ainult trükivalmis käsikirjad; korrektuurides on lubatud vaid trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Soovi korral saadetakse autorile esimesest korrektuurist äratõmme, mis viivitamata tuleb tagasi saata. — Toimetus jätab enesele õiguse käsikirju lühendada. Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelelisele korrektuurile. — Avaldamata jäänud artiklite käsikirjad saadetakse tagasi ainult vastaval, käsikirjale juurde lisatud soovil. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, missugune soov tuleb märkida käsikirjale ühes äratõmmete hulga äramärkimisega. Äratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetus, Tartu, Aia tn. nr. 35.

XI Õigusteadlaste Päeva protokollid

(referaadid ja läbirääkimised) üksikmüügil saadaval. 56 lk.

Hind 75 senti.

Tellida „Õiguse“ talitusest, Tartu, Aia tän. 35.

Hinna ettesaatmisel kas rahas või postmarkides saadetakse raamat tellijale postikuludeta kätte.

1933. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

neljateistkümne aastat.

TOIMETUS:

R. Rägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, A.-T. Kliimann, H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots, A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seadusandluse ülevaade, kodu- ja välismaa kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1931. a. ja 1932. a. otsuseid.

Lähemateks kaastöölisteks on Tartu ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

**Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.
Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.**

Tellimishind: 7 krooni aastas, üksiknumber 75 s.

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud (1920. a. — 1932. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 66.50. Üksikaastakäike ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. — kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr. nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja 1924. a. à kr. 4; 1925., 1926., 1927. ja 1928. a. à kr. 4.50; 1929., 1930., 1931. ja 1932. a. à kr. 7.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Aia tän. nr. 35, telefon nr. 81.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 75 senti.